

Türkisch.

Skizzenbuch eines türkischen Hofbeamten.

Egyházi kéziratok.

Εξηγησις της βιβλον, τον ψαλτηριον και εγχομων τον Δαβιδ.

Antonii Monachi *Συναγωγή λεξεων.*

Ein himnologisches Manuscript.

Ein ascetisches Werk.

Glagolitische Schrift.

Die vier Evangelien slovenisch.

Heiligen Legenden slovenisch.

Kubinyiek és Mordtmann lajstromában van több kiadatlan, ú. m. a nagy görög. a Komnenek korából származó történet, P. Candidi két munkája stb.

A KONSTANTINÁPOLYBÓL ÉRKEZETT CORVINÁK BIBLIOGRAPHIAI ISMERTETÉSE.

Közli: Csontos János.*)

A Konstantinápolyból visszakerült kéziratokat három csoportra osztályozhatjuk. Az elsőbe tartoznak a kétségtelen Corvinák, melyek Mátyás király egyenes megrendelésére írtak és a címlapon az ő címérét viselik.

A második csoportba helyezzük azokat, melyek nincsenek ugyan Mátyás király címérével díszítve, de kiállítási jellemők vagy egyéb körülmények valószínűvé teszik, hogy Mátyás király könyvtárából származnak.

A harmadikba azokat, melyek a Corvinák characteristiconját nem bírják, a mi azonban nem zárja ki azt, hogy vásárlás vagy ajándék útján Mátyás király könyvtárába kerültek, vagy a régi magyar királyi könyvtár alkatrészeit képezhették.

*) Kedves kötelességemnek tartom itt Dr. Pulszky Károly úrnak, ki a Corvinák műtörténeti részének leírásában segítségemmel nyújtott, őszinte köszönetet kifejezni.

A kéziratok, melyeket II. Abdul Hamid szultán nagylelkűsége hazánknak visszaajándékozott, vörös, fehér és zöld színű bőrbe újra kötöttek, úgy azonban, hogy a díszpéldányok régi kötéseiből csak a táblákat nélkülözzük, a metszet helyesebben a vágás, a szöveg előtti tiszta levelek (még azok is, melyek a táblákhoz voltak ragasztva) a régiék maradtak s úgy lettek mindenestől az új borítékba áttéve. Csak a papirkéziratokat s a hárttyák közül néhányat vágtak újra körül.

A táblák külső részei, arany festékkel húzott többszörös csikokból keretet képeznek, melynek csúcsában arany félholdak vannak, míg a közepén Mátyás király illetőleg Törökország jelvényeit tüntetik fel.

Minden kézirat, többnyire 2-ik vagy 3-ik levélen, a török szultán, török nyelven ragyogó arany betűkkel írt dedicatióját tartalmazza, mely Dr. Erődi Béla fordítása szerint így hangzik: „A törvényhozó szultán Szulejman khan ő felsége ideje óta, a topkapui császári palota könyvtárában őrzött könyvek közül való. — Az oszman birodalom padisahja, a felséges II. Abdul Hamid khan ő felsége, Magyarország tudomány egyetemének adott ajándéka. 1294 (1877.) Rebbi ül evvel 25-én.”

Megjegyezzük, hogy a visszakerült kéziratok legtöbbször, rendes könyvtári signaturával van ellátva s némelyiken háromféle: u. m. török, latin és francia jelzést találunk.

I.

KÉTSÉGTELEN CORVINÁK.

Latin nyelven.

1. Theophrastus: De Historia Plantarum Libri Decem et De Causis Plantarum Libri Sex. Ex Greca Lingua in Latinam Traduxit Theodorus Gaza Grecus Thessalonicensis.

XV. századi hárttya-codex, ívrétben, 250 levél, 18 ékes initialissal.

E kéziratot azért említjük első helyen, mert Mátyás király megrendeléséből a florenczi Vespasianus bizományában készült, s a

visszakerült Corvinák között minden jellegét összevéve a legfényesebb. — Fehér, itt-ott ügyesen foltozott hártýára, kerekded gömbölyű minuscúkkal szépen de hibásan van írva; a hibák sem indikálva sem kijavítva nincsenek, conportálva tehát nem volt. — Két részből áll, s elsöben Theophrastusnak: a növények történetéről, másodikban a növények származásáról című munkáit foglalja magában; görögből latinra fordítva.

Az írás tintával húzott vonalokon egész hasábban foly, a díslapon 29 a többi lapokon 33 sort tesz ki, a fejezetek inscriptiói vörösek, a levelek széles margóval birnak. Kevés molynyomot leszámítva, kitünöen van conserválva.

Az eredeti boríték táblájához tartozó — de számításba nem vett — hártýa-levél 1-ső lapján, egykorú cursiv írással olvasható; „Vespasianus Florentinus fecit fieri florentie“ — miből megtudhatjuk, hogy e codexet Vespasianus*) Bisticci, a híres florenczi kézírátkereskedő készítette, kivel hazánkból az esztergomi és kalocsai érseken s a pécsi püspökön kívül, Mátyás király is üzleti viszonyban állott. Egy üres a régi kötésből fönmaradt hártýalevél után, következik egy másik tiszta levél, melynek innenső lapja üres, tulsó lapja pedig fényes arannyal beszegett zöld babérkoszorút tüntet elő. Ennek belsejében, a latin fordító előszava, arany majuscúkkal következökép jeleztetik: THEODORI GRECI THESSALONICENSIS AD THOMAM SUMMUM PONTIFICEM DIVUM THOMAM NICOLAUM QUINTUM PREFATIO IN THEOPHRASTI LIBROS QUOS EX GRECO TRADUXIT. XX.

*) Vespasianusról érdemesnek tartjuk itt fölemlíteni, hogy a középkori kézírátkereskedöktöl eltéröleg, különöz szokása volt a bizományában készült kéziratok némely jelesbbikét saját nevével jelölni meg. Így Oxfordban őriztetik egy Cyprianus, melynek első levelén olvasható: „Vespasianus librarius florentinus hunc librum florentie transcribendum curavit“; s ugyanott egy Claudius Donatus commentarinsain áll: „Vespasianus librarius florentinus fecit scribi florentie.“ — Mind a két kézirat kitünöen van kiállítva. — (Alb. Kirchoff: Die Handschriftenhändler des Mittelalters. Leipzig, 1853.) Hasonlóképen: Palermo F., (i manoscritti palatini di firenze. Vol. I. Firenze, 1853. Fol. p. 110—112.) emliti, hogy egy „Epistola di San Girolamo e Demetriade; sermone di San Bernardo; Il libro delle meditazioni di San Bernardo; La invenzione del corpo di Santo Antonio“ című vegyes tartalmú codex előlevelén ezen felirat áll: „Iste liber est mei Vespasiani filippi feci scribi, xaire, xaire.“

Az első levél első lapjának három széle ki van festve. A minirozást fényes arany csikok szegik be, melyek közönként apró félkörökben kidomborulnak, ezekből vékony tollvonások indulnak ki, melyek fényes arany boggyókban végződnek. A kifestésen két egymást többször keresztező aranycsik fut végig. Ezek körül fehéren hagyott, tollal rajzolt körvonallal bíró indák kúsznak, köztük geniúsok, madarak s lepkék üldögélnek. A szabadon maradt közök fehérpettyes vérvörös zöld és kékkel kiszínezvők.

Az alsó lapszéli ékítmény közepén, fényes arany karikákból álló lánczeretben, melynek közei szintén vörös és zölddel vannak kitöltve, kék alapon díszlik Mátyás király hatszegletű címere, lapos lemezkoronával. Az első és harmadik mezőben a négy ezüst és vörös pólya, a 2-ikban és 4-ikben a kettős farkú cseh oroszlán, s a kék szivpajzsban, arany ágon álló holló látható, csőrében arany gyűrűvel. E szivpajzs a Corvin-codexeknek legismertetőbb jelvénye.

A codex díszítése bizonyos tekintetben a többi Corvinák díszítésétől eltér, a címlap kerete nem fehér pettyes kék, hanem fényes arany csiktól van beszegve s a miniatúrt képező initialisok nem egészen aranyból valók, hanem mindeniknek közepén fehér pettyes vörös csik vonul végig.

A felső lapszéli díszítmény alatt kezdődik Theodorus Gaza fordítónak dedicatioja V. Miklós pápához, a következő felírral: „INCIPIT PREFATIO THEODORI GAZI GRECI THESSALONICENSIS AD NICOLAUM SUMMUM PONTIFICEM QUINTUM IN THEOPHRASTUM DE PLANTIS EX GRECO IN LATINO TRANSDUCTUM“; alább pedig a szöveg: „Quam magna exultare letitia possint homines nostre etatis“ stb. és tart egész a második levél első lapjáig, hol ezen szavakkal végződik: „Te enim non secus ac Deum piissime invocantes opus incepimus. Finis. — A dedicatio után, ugyanazon a lapon kezdetét veszi a fordító előszava Theophrastus munkáihoz: „THEODORI GRECI THESSALONICENSIS PREFATIO IN LIBRIS THEOPHRASTI DE PLANTIS QUOS EX GRECA LINGUA IN LATINAM TRADUXIT.“ — „Prefandum illud Heracliti dictum“ szöveggel s 5-ik levél második lapján végződik: „EXPLICIT PREFATIO.“ Ugyanott olvasható Theophrastus munkáinak inscriptiója: „THEOPHRASTI DE HISTORIA PLANTARUM LIBER PRIMUS INCIPIT FELICITER“, mely után az első szakasz szövege következőkép kezdődik: „Plantarum differentias

reliquam“ etc.; ezután teljes kilencz szakaszon keresztül tárgyalja szerző a növények történetét, egész 126-ik levél első lapjának közepéig, hol az alig megkezdett X-ik szakasz befejezetlen maradt s az utolsó „ex parte vocare herbarii solent“ sor után olvassuk: „hic deficit quia in codice greco amplius non reperiebatur.“ E szakasz tehát csonka, mert a fordító a görög codexben több szöveget nem talált; a lap másik fele, valamint a túlsó lap üres. — 127-ik levél első lapján Theophrastusnak másik munkája következik: a növények származásáról, „Theophrasti De Causis Plantarum Liber Primus Incipit Feliciter“, ugyanott kezdődik a szöveg: „Plantarum conplures esse generationes“ etc., s hat szakaszban folytatva, 250-ik levél első lap közepén végződik: „hec seorsum per se explanari dignius est. Finis.“ Evvel a codexnek vége szakad. A lap többi része üres. —

A codexben foglalt munka szerzőjéről, fordítójáról s iratási idejéről megjegyezzük a következőket.

Theophrastus görög bölcész, Kr. e. 390-ben Lesbos szigetén Eresus nevű városban született s Plátonak, Aristotelesnek volt tanítványa. Tudománya és ékesszólása a görög bölcészek között kitűnő helyet biztosított neki. Aristoteles barátságával tisztelte meg, a peripatetikus iskola vezetésében utódjaúl s nagybecsű könyvtárának örököséül rendelte. Százakra menő bölcészeti, természettudományi, erkölcstani és dialectikai munkákat írt, melyek azonban csekély számban jutottak reánk. —

A fordító, Theodorus Gaza azon görög tudósok közül való, kik Görögországnak s különösen Konstantinápolynak a törökök általi meghódítása következtében, a művelt világ minden pontjára elszéledve, itt új hazát és tudományos foglalkozást találtak. Különösen Olaszország főbb városai nyújtottak a bujdosóknak menhelyet, hol ez időtájban a fordítón kívül: Joannes Argyropulos, Emanuel Chrysolorus, Demetrius Chalcondyles, Marcus Musurus, Georgius Trapezontius, Joannes Aurispa, Antonius Damilas, Căsar Strategus, Joannes Thessalus, Charitonymus Hieronimus, Hieronimus Cosmas, Demetrius Sguropulos, Johannes Rhosus, Michael Saliardus, Joannes Lascaris, Nicolaus Perotti és mások, részint mint fordítók és tanárok részint mint kitűnő leírók foglalkoztak.

Mint thessalonikai tudós 1430-ban Olaszországba jött s itt a latin nyelvben annyira tökéletesítette magát, hogy ezt a göröggel egyformán bírta. Már azelőtt keresett leíró volt s most mint latin

fordító lett ismeretes. V-ik Miklós pápa, ki a vatikáni könyvtárt 3000 kötettel gyarapította, több görög munka fordításával bízta meg, s Rómában állandóan az ő számára dolgozott. Theophrastust is az ő megbízásából fordította. Átalában e tudós pápa áldozatkészségének sok görög munka latin fordítását köszönjük.

A fordító Olaszországba jövetele 1430-ik s V-ik Miklós pápa uralkodásának ideje 1449—1455-i időszakra esvén, Theophrastus fordításának ezen időközben kellett történnie, mert a prohemium még V-ik Miklóshoz van intézve. A fordítás ujdonságánál fogva kapós volt s többszörösítésével a kéziratkereskedők jó üzletet csináltak. Mátyás király — ki úgy látszik a reál tudományoknak is kedvelője volt, mert a visszakerült kéziratok közül hét e tudományokból való — Vespasianusnál rendelte meg s ez a megbízatásban, mint a codex kiállítása mutatja, kitünően járt el. Mivel pedig Vespasianus 1483-ban az üzlettől már visszavonulva élt, a codex íratási ideje ezen esztendőnél későbbre nem tehető.

A Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmann-féle (kéziratban létező) lajstrom nem említi, Dr. Dethier szerint violaszínű bársonyba volt kötve. Vágása a régi s arany alapon, zöld, vörös és kék lomboktól díszítve a függélyes részben színes majusculákkal olvassuk: „THEOPHRASTUS DE PLANTIS.“

Magassága 34, szélessége 23 centimeter.

2. M. T. Ciceronis. C. Verrem Orationes.

Hártyacodex a XV-ik századból, ívrét, 166 levél, év nélkül, 7 aranyozott kezdőbetűvel.

A nedvességtől sokat szenvedett. A penész nyomai minden levélen látszanak, a felső margók rothadtak, az első négy levélben a szöveg is meg van támadva sőt a címlap felső ékesítése is csonka.

Tartalmazza: Cicero hét beszédét Verres ellen. — A hártya fehér, a vonalak tompa eszközzel vannak bekarczolva, az írás jellege: gömbölyű minuscula, mely mindinkább a cursivba megy át. Tizenhat, tíz leveles és egy hat leveles quaternióból áll. — A beszédek inscriptiói vörös capitalisok, a kezdők aranynyal beszegett miniaturokat képeznek, a szövegben javítások nincsenek. — Az első levél első lapjának három széle ki van festve. A festésen két fényes arany csik fut végig, mely körül fehéren hagyott indák kusznak; ezek közt egy szarvas, madarak, lepkék és virágot

tartó erotok ülnek. A közöket fehér pettyes kék, zöld és meggyszín mezők töltik ki. A függélyes lapszél közepén az arany csikok kétszer keresztveződnek. A négy szögben, melyet képeznek, sárga alma van. Az alsó lapszél közepén, arany szegélyű, monoru alaku zöld babérkoszorúban, látjuk Mátyás király kilencz szegletű lemezkoronás czímerét, a magyar- és csehországi jelvényekkel, a szívpaizsban az ismeretes hollóval. A koszorú levelei között két oldalt három sárga alma van s a paizs jobb oldalán lévő arany M. és baloldalán arany A. betű, Mátyás király monogramját „Mathias Augustus” fejezi ki.

Két oldalt kis távolságra a czímertől, a lombokban két húsos gyerek ül s kezében sárga virágot tart.

A codex arany majuskulákkal írt inscriptióval kezdődik: „M. TULLII CICERONIS C. VERREM ORATIO PRIMA INCIPIT FELICITER.” Ezután a szöveg következik: „Si Quis vestrum Iudices aut eorum qui adsunt forte miratur” etc. s tart hét könyven keresztül 165. levél 2-ik lapjáig, hol: „quam improbos accusare necesse est. Finis Deo Gratias.” — szavak után, a VII-ik beszéddel a codexnek is vége van.

Sem Dethier, sem Mordtmann, sem a Kubinyi-féle lajstrom nem említi s így egykorú kötéséről nem szólhatunk. A vágás egykoru s arany alapon színes lombozatos diszítés közt, kék, zöld és vörös majusculákkal a munka czímét tünteti fel: „ORACIONES C. IN VERREM.”

Magassága 34, szélessége 23 centimeter.

3. Clementis Papae Successoris Petri Itinerarium. (Per Rufinum Presbiterum Aguilegiensem traductum.)

Hártyacodex XV-ik századból, ívrét, 134 levél, 3 lapszéli diszítéssel és 13 fényes arany kezdővel.

A legkevesbbé jól conservált Corvin-codex, mely a másodrendű Corvinák fényesebbjeihez tartozhatott.

A finom fehér hártýalevelek a nedvességtől penészesek s az alsó részben rothadtak; a szöveg sok helyütt olvashatlan, máshol a hártýával együtt pusztult el. Különösen az első táblához közel eső levelek szenvedtek. Az alsó margók elrothadt részei, az új kötéskor hártýával és papírral lettek kifoltozva.

Kerekded kis betűkkel egész hasábban van írva, az írás szép, tintavonalokon foly s levelenként 35 sort tesz ki; a fejezetek inscriptiói: vörös capitalisok, a quaterniók száma 13, és négy levél. A szöveg vörös tintával van javítva s a margókon sok jegyzet és javítnoki jelzés jön elő.

A hibás helyek jelzésénél a „No. be. (Nota bene) jegyzettel gyakran találkozunk, melynek vonásai a nyitrai emendator*) kezét sejtetik.

A szöveget megelőző tiszta levél második lapja, violaszínű, sátor-módra redőzött nagy függönyben, mauzoleumszerű emlékkövet ábrázol, melynek két korinthusi oszloptól védett tábláján, arany majusculákkal a codex tartalmát olvassuk: „IN HOC CODICE CONTINENTUR LIBRI DECEM CLEMENTIS SUMMI PONTIFICIS ET PETRI APOSTOLI SUCCESSORIS EX GRECO IN LATINUM CONVERSI PER RUFINUM PRESBITERUM.“

A címlap festése igen fényes, de az alsó részben a rothadástól meg van csonkítva. A három margót arabeszkcses ékítmény foglalja el, melyet két fényes aranyesik hasít végig; ezek kisebb és nagyobb négyszögben keresztezve egymást, közönként egész és félkörökben domborulnak ki s csucsos négyszögben végződnek; a négyszögek és körök belsejében almák, sárga virágok és arany vonásokkal bíró kék mezők vannak; a csikokat fehér kuszó indák fonják körül, a közőket arany pettyes zöld, kék és vörös mezők töltik ki, a lombok között erotok, madarak lepkék és gyümölcsök láthatók.

Az alsó lapszéli festésben arany karikától övezve, kék mezőben díszlik Mátyás király hat szegletű nyílt koronás címere a magyar és a cseh jelvényekkel, a szívpaizsban az ismeretes hollóval; jobbról M. balról A. betű; a karika körül arany félkörökből álló díszkeret van, melynek közeit arany csikos kék, vörös és zöld mezők töltik ki; a félkörökön belül arany domború vonalak nyolcszegletű csillagot képeznek, melynek csucsaiban sárga virág van; az így díszített címert két arany karikába foglalt nagyobb zöld babér koszorú veszi körül s az egész címert-díszítést beszegélyezi. A címert két álló és egy ülő erot tartja, a második ülő erot a nedvesség következtében elpusztult s csak a szárnya van meg. A codex iniciálisai fényes aranyból valók s arabeszkcses miniaturákat képeznek.

Tartalmazza szent Kelemen pápának tiz könyvét Péter apostol missió-utazásairól. Szerző 90–100-ig volt pápa s művét homiletikai modorban görögül írta. Latin nyelvre Rufinus tudós aquileai pap fordította, ki szt. Jeromosnak barátja s kora legkitünőbb műfordítója volt.

A bibliographiában: „Recognitionum Clementis libri X“ cím alatt jön elő.

*) A 9-ik és 10-ik számú codexben.

A codex Rufinus praefaciójával kezdődik Gaudencius pápához s arany inscriptiója van: „RUFINI PRESBITERI AQUILEGIENSIS AD GAUDENTIUM SUMMUM PONTIFICEM PREFATIO IN TRADUCTIONEM ITINERARII CLEMENTIS. Tibi quidem Pape gaudenti nostrorum decus insigne“ ect.; a T. kezdőbetű fényes arany s kék alapra festett miniaturban a szerzőt ábrázolja, a mint munkáját a pápának kézbesíti; a pápa hármastiarával, szakálnélküli képpel és arany kulcsokkal van festve. Második levél első lapján Kelemen pápa levele következik Jakab apostolhoz, Jeruzsálem püspökéhez: *) „CLEMENTIS PAPE SUCCESSORIS PETRI AD JACOBUM FRATREM DOMINI DE OBITU EIUSDEM PETRI ET DE ORDINATIONE EPISCOPATUS SUI EPISTOLA INCIPIT FELICITER,“ mely a 7-ik levélen végződik. Ugyanitt kezdődik az érdeklős szöveg: „CLEMENTIS PAPE SUCCESSORIS BEATI PETRI ITINERARII PREDICATIONIS EIUSDEM PETRI LIBER PRIMUS INCIPIT FELICITER“, s tiz könyvön keresztül folytatva 234-ik levél második lapján végződik: „et non minorem ei honorem et gratiam quam apostolo exhiberet.“ A codex colophonja: „ITINERARII BEATI CLEMENTIS SUCCESSORIS BEATI PETRI LIBER DECIMUS EXPLICIT FELICITER.“ — Itt megjegyezzük, hogy a második és hetedik levél függélyes lapszéle, hol Kelemen pápa munkái kezdődnek, arabeszekkel van kifestve.

Dethier lajstroma kötését nem említi, a Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmann-féle jegyzék szerint vörös bársonyba volt kötve; a vágást arany alapon nem virágok, hanem színes koczkák díszítik s a függélyes rész a címet mutatja: „ITINERARIUM CLEMENTIS.“

Magassága 30, szélessége 23 centimeter.

4. Q. Curtius Ruffus: Rerum Gestarum Alexandri Magni Regis Macedonum Libri Novem.

XV-ik századi hártycodex, széles ívrét, 132 levél, 7 fényes arany nagy kezdővel, év nélkül.

Beatrix királyné címérével díszített codex, mely Quintus Cur-

*) E levél több kiadásból hiányzik.

kes initialis, arany csiktól szegélyezett négy szöveget képez, a szöveg kezdő sora polychrom arany (kisebb) majusculákkal van írva: „INTEREA ALExander ad conducendum ex peloponeso militem Cleandro cum pecunia misso: ect.,“ végződik 131-ik levél 2-ik lapján: Caeterum corpus eius a ptholomeo cui egyptus cesserat Memphim et inde paucis post annis Alexandriam translatum est, omnisque memorie: ac nominis honos habetur. „Quinti Cureii ruffi historiarum Alexandri magni Regis Macedonum liber nonus explicit.“

A 132-ik levél első lapján ugyanattól a kéztől folytatólagos írással a következő felíratú distichont találjuk: „Loquitus lector ad Vindelinum Spirenssem artificem qui Q. (Quintum) credit in lucem.

Vindeline meus prius hic redditurus in auras
Spiritus et corpus linquet inane meum
Quod tua nobilitas virtus atque inelita fama
Pectore labatur candide amice meo“

E versek a nyomdászt illetik, ki Curtius kiadását közrebocsátotta s azt bizonyítják, hogy a codex nyomtatott példányról volt leírva. Brunet e nyomtatott kiadás esztendejét, (miután az incunabulák sorában az évnélküliek között foglal helyet,) 1470—71-re teszi; s mert a szövegelőtti levélen 1491-ből már jegyzetek vannak, a codexnek 1470—1490-ig terjedő időközben kellett íratnia.

Megjegyezzük különben, hogy a Nemzeti Múzeum könyvtára már a Jankowich gyűjteményéből bír egy Curtius codexet, mely Florenczben 1467-ben Petrus Cennenius által íratva, egész kiállításaiban a határozott Corvinák jellegét viseli.

Dethier szerint bársonyba volt kötve, melyet most vörös bőr helyettesít; a Kubinyi- Ipolyi- Henszlmann-féle lajstrom nem emlékezik róla. Régi vágása fényes arany benyomott rózsákkal s a „Suetonius“ „Panegyrici“ és más Corvinák arany vágásához hasonlít.

Magassága 34, szélessége 24 centimeter.

5. Eusebii Pamphili Chronica, cum interpretatione S. Hieronymi presbyteri et superadditis Prosperi.

Hártyacodex a XV-ik századból, nagy széles ívrét, 77 levél, egy nagy és tíz kisebb arany kezdővel.

Corvin-codex, Mátyás király korona nélküli czímerével.

Tartalmazza Eusebius Pamphilus görög történetírónak világkrónikáját, Jeromos latin fordításában. Szerző a IV-ik században caesareai püspök volt s theologiai, bölcészeti, de kiváltképen történettudományi munkákat írt, melyek neki az irodalomtörténetben elsőrendű helyet biztosítanak. Egyháztörténeti nagy munkája miatt, az egyháztörténet atyjának neveztetik; s „Chronica“-ja is a középkori történetírásnak egyik legkiválóbb termékét képezi. Kortani táblázatos kimutatásokkal, a világtörténetben szerepelt nemzetek dynastiáit Ninustól kezdve Constantinig synchronicus modorban sorolja fel, s a nevezetesebb világeseményeket rövid kivonatokban külön rovat alatt adja elő.

Három részre oszlik; az első Ninus Abrahamtól kezdve Trója veszedelméig, a második Trója veszedelmétől Constantin uralkodásának 20-ik éveig, a harmadik VI. Valensig terjed — Az első rész tisztán Eusebiusnak műve, a második szintén az övé, de Jeromostól van kiegészítve, a harmadik rész egészen a Jeromosé. — A mi codexünk mind a három részt tartalmazza. Létezik ugyan még egy negyedik rész is, melyet Hieronymus után Prosper Aquitanus 455-ig folytatott, de ez a codexekben nincs meg. Hogy a cím mégis azt mondja: „cum additamentis Prosperi“ ez úgy értendő, hogy Prosper a maga chronikáját szintén előlről kezdte s miután Eusebius és Hieronymus munkáját egészen átvette volna, itt-ott némi toldásokat tett, a munkában tehát az ő neve is említettik. — Megjegyezzük különben Eusebius chronikájáról, hogy ennek eredeti görög példánya elveszett s most csak Jeromos latin és egy régi örmény fordításból ismerjük.

A codex címlapja illuminálva van s két arany initialét mutat fel; a díszítés a lap három szélére terjed ki, de arany csikok nem hasítják keresztül, ahelyett alúl arany arabeszk van, mely körül fehér ágak és lombok fonódnak; a közök aranynyal és fehér pettyes zöld és meggy színű mezőkkel vannak kitöltve s az egész díszítést fehér pettyes kék csik szegélyezi be, melyből finom tollvonásokon szemszörös aranygolyócskák futnak ki. A függélyes díszítésben egy fiatal ember mellképe s egy zöld köntösbe öltözött gyerek jön elő, a lomboatok közt meztelen gyerekek és tarka madarak láthatók.

Az alsó díszítésben két erot tartja Mátyás király hét szegletű czímerét korona nélkül, melynek helyén három tollvonásból kifutó aranybogyó van; a paizs alatt két hosszú színes (zöld és meggy szín) köntösbe öltözött alak és két csuklyás főnek arczele látható.

Fehér hártján gömbölyű minusculákkal nagy gonddal van írva; a levelek függélyesen rovatoltak, s a nem rovatós részen 40 sorosak; a vonalozás tompa, az inscriptiók vörösek, a vörös és kék szín a rovatós szövegben sűrűn jön elő; az arany initialisok kisebbek, de igen ízlésesek. Quaterniók, custosok által feltüntetve nincsenek, hanem a leveleknek ilyen egykorú számozása van: a_1, a_2, a_3, a_4 , aztán jön hat számozatlan levél s megint következik b_1, b_2, b_3, b_4 , ismét hat számozatlan levél és így tovább.

A codex vörös inscriptióval kezdődik: „INCIPIT CRONICA EUSEBII HIERONYMI CUM SUPERADDITIS PROSPERI.“ — Ezután Jeromos atyának komoly intése következik a leírókhoz, mely a középkori codexírás történetére némi világot vet. Jeromost úgy látszik a rosz leírók sokat boszanthatták, mert műveiben többször kifakad ellenök. Itt is lelkére köti a leírónak, hogy a leirottat hasonlítsa össze a példánynyal és a hibákat javítsa ki. „Adiuro te quicumque hos descripseris libros, per dominum nostrum iesum christum et gloriosum ejus adventum, in quo ueniet iudicare vivos et mortuos. Ut conferas quod scripseris, et emendes ad exemplaria ea de quibus scripseris diligenter, et hoc adiurationis genus similiter transcribas et transferas in eum codicem quem descripseris.“

Következik Jeromos tájékoztató előszava: „INCIPIT PREFATIO HIERONYMI.“ Eusebius Hieronymus Vincentio et Galieno suis salutem etc., mely második levél első lapon végződik s ugyanott Eusebius előszava veszi kezdetét: „Explicit Prefacio hieronymi incipit Eusebii interpretata prefacio feliciter.“ „Moysen gentis hebraice qui primus omnium profetarum ante adventum salvatoris“ etc.; második levél második lapon következik: „INTERPRETATIO SANCTI HIERONYMI DE NOMINIBUS GENTILIIUM.“ Et facti sunt omnes dies Noe nongenti quinquaginta anni etc.; mely negyedik levél második lapon végződik s új fejezetnek ad helyet: „EXPLICIT PREFATIO. INCIPIT EXORDIUM LIBRI.“ „Incipiunt tempora totius seculi“ etc., vége hetedik levél első lap: „Quorum primus annus erat eque primus abraë.“ — Ezzel az érdemleges szöveget megelőző fejezetek ki vannak merítve. Hetedik levél második lapján következik a rovatós rész Eusebiustól, mely Ninussal kezdődik s hetvenkettedik levél 1-ső lapján Crispussal végződik: „Crispus filius Constantini et Licinius iunior Constantiae Constantini Sororis et Licinii Superioris filius crudelissime interfi-

ciuntur, anno imperii VIII vicennalia Constantini comedie die
et sequenti anno editi.“

Eddig Eusebius. Ugyanezen levél második lapján a következő inscriptio áll: „Hucusque Historiam scribit Eusebius, Pamphili Martiris contubernalis cui nos ista subjecimus.“ Ez már a Jeromosé s Har-nobiussal kezdődik, végződik 77-ik levél második lap: „Valentiniano VI et Nono consulibus. Hic fuit Prosper post Hieronymum“ — Colophon: „FINIT CRONICA EUSEBII HIERONYMI PRESBITERI ET PROSPERI. GRATIA DOMINO NOSTRO JESU CHRISTO AMEN.“

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstrom nem emlékezik róla; dr. Dethier jegyzékében bent van s onnan tudjuk, hogy vörös bársonyba volt kötve; vágása a régi s arany alapon színes lombok között capitalisokkal a következő czímet viseli: „EUSEBIUS DE TEMPORE.“

Magassága 38, szélessége 24 centimeter.

6. Eusebii Pamphili: De Evangelica Praeparatione Libri XIV.

Hártyacodex XV-ik századból, ívrét III és 182 levél, 14 fényes arany s számos színes kezdővel, év nélkül.

Tartalmazza: a kereszténység apológiáját s előbbi szerzőnek műve. Görögül volt írva s Georgius Trapezontius tudós görög által fordíttatott le V. Miklós pápa megbízásából latinra. A fordító különben számos fordításain kívül, önálló munkát is irt s a múzeumi könyvtár egy díszes corvincodexet bir tőle, a „Libri Rhetoricorum“ czíműt.

A címlap ki van festve, három szélét arabeszkes díszítések foglalják el, melyeken két arany csik fut végig, s a felső és alsó margón négyszögben végződik. A csikok körül fehér kuszó indák fonódnak s a közöket fehér pettyes, kék, vörös és zöld mezők egészítik ki. Az alsó lapszéli díszítést tollvonásokból kifutó fényes aranybogyók veszik körül, s tolczifrázatok kíséretében a címlapnak igen fényes színt kölcsönöznek; a lombok között négy tarka madár és egy lepke látható. Az alsó díszítésben, két húsos gyerek ülőhelyzetben tartja Mátyás király czímerét, mely két arany karikába foglalt zöld babérkoszorútól van övezve. A czímer a négy pályából, cseh országn és a szív pajzsból áll s nyílt korona fűdi, két oldalról a szokásos M. és A. betűk.

Szép fehér hártára van írva, gömbölyű minuscula jelleggel. Egész hasáb, tompa vonalozás, 18 quaternio és négy levél. Az első 17 quaternio tiz, a 18-ik nyolcz levélből áll, ezek mindegyikére 34 sor esik. A levelek felső margói tárgyjelző vörös feliratot viselnek s a penésztől megbarnultak. A szövegben javításnak vagy jegyzetnek semmi nyoma, a fejezetek a margókon romai jegyekkel vannak számozva s a fényes arany initialisok arabeszk miniatiurokat képeznek.

A codex szövegét három levélből álló tartalomjegyzék előzi meg, mely után a címlapon a fordítónak előszava V. Miklós pápához következik, vörös capitalis inscriptióval: „AD SANCTISSIMUM PAPAM NICOLAUM QUINTUM GEORGII TRAPEZONTII IN TRADUCTIONEM EUSEBII PREFATIO. Eusebium pamphili de evangelica preparatione latinum ex greco beatissime pater jussu tuo effeci“ etc.; a szöveg a második levél első lapján kezdődik: „EUSEBIUS PAMPHILI DE EVANGELICA PRAEPARATIONE A GEORGIO TRAPEZONTIO TRADUCTUS DE EVANGELII DIFFINITIONE ET INTENTIONE SUA CAPITULUM PRIMUM“, végződik 182-ik levél második lapon a XIV-ik könyv VII-ik fejezetével: „qui nec sensu nec ratione quicquam posse comprehendere docentes, magno risu omnium explosi sunt. finis.“

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstromban nem fordul elő, Dethier szerint violaszínű bársonyba volt kötve. Az egykoru virágos lombokkal díszített vágásban a codex címe jön elő: „EUSEBIUS DE PREPARATIONE EVANGELICA.“

Magassága 34, szélessége 24 centimeter.

7. *Scriptores Historiae Augustae.* — *Emilii Probi: De Excellentibus Ducibus Exterarum Gentium.* — *Plinii Secundi: Liber Illustrium Virorum.*

XV-ik századi hártacodex, nagy ívrét, III és 178 levél, 36 fényes arany initialissal, év nélkül.

Nagy gonddal kiállított s kitűnően conservált Corvin-codex. —

Finom fehér, itt-ott ügyesen foltozott hártán, kerekded minusculákkal, tintavonalokon egy hasábban foly az írás, a levelek 40 sorosak, arabs jegyekkel egykoruan vannak számozva, s homlokzatukon tárgyjelző vörös inscriptiót viselnek; a széles margókon csak kevés jegyzet jön elő, javítások pedig sem itt, sem a hibás

szövegben nincsenek. Tizenkilencz quaternioból és négy levélből áll, a quaterniok tiz levelesek, csak az utolsóban van hat levél.

A codexet 36 fényes arany initialis ékesíti, melyek nagyobb szabású kivitelük s arabeszkjeiknek élénkebb volta által tűnnek ki. Ezeken kívül még kék színű kezdőkben is gazdag.

A cím lap festése igen díszes, felül, oldalt és alul szemszörös-arany golyóeskákkal; a három margót arabeszkés ékítés folyja körül, melyet két fényes aranyesik hasít végig; a csikok a lapszéleken keresztezik egymást s romboidban végződnek, körülöttük fehér indák kusznak s a közöket fehér pettyes zöld, vörös és kék színek töltik ki; a lombok közt egy húsos gyerek tárogatót fúj, s egy másik fuvósípot tart a kezében, ugyanitt tarka madarak álló és repülő helyzetben jönnek elő. — Az alsó díszítés kétszer olyan széles mint a felső, s két húsos amoretől környezve, arany karikákba foglalt zöld babér koszorúban, Mátyás király címmerpaizsát tünteti fel a magyar és cseh jelvényekkel, s a szívpaizsban a szokásos hollóval. A paizsot nyílt korona fűdi s jobbról M. balról A. arany capitalis látható.

A codex három önálló munkát egyesít magában s az ókor kiválóbb római, görög és barbár férfainak életrajzait tartalmazza. — Az első rész, mely Aelius Spartianussal kezdődik, a bibliographiában: „Scriptores Historiae Augustae“ név alatt ismeretes s Aelius Spartianus, Vulcatius Gallicanus, Julius Capitolinus, Trebellius Pollio, Aelius Lampridius és Flavius Vopiseus római történetíróknak, a római császárok életéről írt műveit foglalja magában. Adrianussal kezdődik és Carinussal végződik, Nerva és Trajanus ki van hagyva. — A második rész Aemilius Probus másképen Cornelius Nepos történetírótól származik s a kiválóbb görög hadvezérek életét adja elő. — A harmadik rész ifj. Plinius történetírót, consult, és panegyricust ismeri szerzőjéül s az ó-világ civilizált és barbár népeinek kitünőbbjeit rövid életvonásokban sorolja fel. E rész különben S. Aurelius Victornak is tulajdoníttatik s az újabb kiadásokban csakis ezen szerző alatt fordul elő, nagyon kevés eltéréssel.

Az idő nem engedte, hogy az egyes életrajzokat a legjobb kiadásokkal összehasonlítsuk s így a különböző variánsokat ezuttal nem jelezhetjük. Mivel azonban ismeretes, hogy alig van codex, melyben akár az életrajzok szerzőjét, akár azok sorrendjét tekintjük, annyi eltérés volna mint épen a scriptoresekben, nem tartottuk fölöslegesnek a codex egész tartalomjegyzékét ide igtatni, hogy áta-

lános áttekintést nyújtunk azoknak, kik a középkor nagyobb írott emlékei iránt érdeklődéssel viseltetnek.

A tartalomjegyzék a codex címlapját megelőzi, két arany initialissal kezdődik s három levelet vesz igénybe, melyek római jegyekkel lettek számozva; három hasábban van írva s minden címnek van kisebb kék kezdője; a levelek utaló számai vörösek.

Közljük a mint következik:

Incepit tabula Hely Sparciani hystoriorum graphi in uitis ac gestis diuersorum principum ac tyrannorum qui romanam rempublicam tenuerunt seu inuaserunt ab Adriano Imperatore usque ad Carinum imperatorem.

Vita Hely Adriani Imperatoris scripta ab Helio Spartiano.

Vita Hely Lucy veri Cetony Comodi cesaris ab Helio Spartiano.

Vita Antonini pý: scripta a Julio capitolino.

Vita Marci Antonini Aurely philosophi Augusti uerissimi scripta ab Julio capitolino.

Vita veri Lucy hely antonini scripta a Julio capitolino.

Vita Comodi Antonini scripta ab Helio Lampridio.

Vita Heluy pertinacis scripta ab iulio capitolino.

Vita Didy Juliani composita ab Helio spartiano.

Vita Auidy cassy scripta ab vulgatio gallicano.

Vita seueri Imperatoris scripta ab Helio Spartiano.

Vita Pesceny Nigri scripta ab Helio Spartiano.

Vita Clody Albini scripta a Julio Capitolino.

Vita Antonini caracalli scripta ab Helio Spartiano.

Vita Antonini Getae scripta ab Helio Spartiano.

Vita Opily Maerini scripta ab Julio Capitolino.

Vita Antonini Dyadumeni scripta ab Helio Lampridio historiographo.

Vita Heliogabali Antonini vary scripta ab Helio Lampridio.

Vita Alexandri seueri scripta ab Helio Lampridio.

Vita duorum Maximinorum scripta ab Julio capitolino

Vita Maximini iunioris sripta ab Julio capitolino.

Vita trium Gordianorum cum Maximo siue pupieno et Balbino scripta ab Julio capitolino.

Vita Gordiani terty scripta a Julio capitolino.

Vita Maximi pupieni et Balbini imperatorum scripta ab Julio capitolino.

Vita Valeriani Imperatoris scripta ab Julio capitolino.

Vita Gallieni et alterius scripta ab Julio capitolino.

Vita Salonini fily gallieni scripta ab eodem Julio capitolino.

Vita sequentium tyrannorum scripsit Julius capitolinus.

Vita Chiriadis scripta ab Julio capitolino.

Vita postumy ab eodem.

Vita postumy iunioris ab eodem.

Vita Lolliani ab eodem.

Vita Victorini ab eodem.

Vita Victorini iunioris ab eodem.

Vita Mary ab eodem.

Vita Ingenui ab eodem.

Vita Regilliani ab eodem.

Vita Aureoli ab eodem.

Vita Maeriani ab eodem.

Vita Maeriani iunioris ab eodem.

Vita Quieti ab eodem.
Vita Odenati ab eodem.
Vita Herodis ab eodem.
Vita Meony ab eodem.
Vita Balistae ab eodem.
Vita Valentis ab eodem.
Vita alterius Valentis ab eodem.
Vita Pisonis ab eodem.
Vita Emiliani ab eodem.
Vita Alexandri ab eodem.
Vita Saturnini ab eodem.
Vita Tetrici senioris ab eodem.
Vita Tetrici iunioris ab eodem.
Vita Trebelliani ab eodem.
Vita Celsi ab eodem.
Vita Herreniani ab eodem.
Vita Cenobiae ab eodem.
Vita Victoriae ab eodem.
Vita Titi ab eodem.
Vita Censorini ab eodem.
Vita Diui Claudy scripta a Trebellio pollione.
Vita Diui Aureliani a Flauio posehone scripta.
Vita Taciti ab eodem Flauio scripta.
Vita Floriani scripta a Flauio.
Vita Probi scripta a Flauio.
Vita Firmi scripta a Flauio.
Vita Saturnini scripta ab eodem Flauio.
Vita Proculi scripta a Flauio.
Vita Bonosi scripta a Flauio.
Vita Cari scripta a Flauio.
Vita Numeriani scripta ab eodem Flauio.
Vita Carini scripta ab eodem Flauio.
Eplicet tabula Hely Spartiani in uitas diuersorum principum ac tyrannorum.
Incepit tabula Emily probi de excellentibus ducibus exterarum gentium.
Vita Milciadis.
Vita Themistoelis.
Vita Aristidis.
Vita Pausaniae.
Vita Cimonis.
Vita Lisandri.
Vita Aleibiadis.
Vita Trasibuli.

Vita Cononis.
Vita Dionis.
Vita Iphieratis.
Vita Cabriae.
Vita Thimothei.
Vita Dathamis charensis.
Vita Epaminundae thebani.
Vita pelopidae thebani.
Vita Agesilai Lacedemony.
Vita Eumenis.
Vita phocionis.
Vita Thimoleonis.
Vita Hamilcaris.
Vita Hanibalis.
Explicet tabula Emily probi historiographi de ducibus excellentibus exterarum gentium.
Incepit tabula Pliny de uiris illustribus (D)E Proca rege albanorum
(Itt Romulus következik, de külön inscriptiója ninesen, hanem Procassal együtt van összeírva.)
De Numa pompilio secundo rege.
De Tullio hostilio.
De tribus oratys et tribus euriatys.
De Metio Suffetio.
De Ancho Martio.
De Lucio Tarquino.
De Seruio Tullo.
De eodem.
De Tarquino Superbo.
De Tarquino Collatino.
De Junio Bruto.
De Porsenna rege etruscorum.
De Mutio Sceuola.
De Coelia uirgine.
De tricentis Fabys.
De Lucio Valerio.
De A. postumio dictatore.
De Lucio q. Cieinnato.
De Menenio Agrippa.
De Ch. Martio Coriolano.
De Fabio Ambusto.
De decem viris.
De q. Volummo.
De Furio Camillo.

De Mallio Capitolino.
 De q. Cicinnato.
 De Publio decio.
 De Tito Mallio torquato.
 De Valerio coruino.
 De Caio Veturio et Spurio postumo.
 De Lucio papiro.
 De q. Fabio rullo.
 De Marco Curio dentato.
 De Appio Claudio ceco.
 De Pyrro rege epyrrotarum.
 De Vulsinis.
 De Appio Claudio fratre ceci.
 De Gneo Dulio.
 De Aulo Attilio.
 De Marco Attilio regulo.
 De q. Luetatio catulo.
 De Hanibale Amilearis filio.
 De Quinto Fabio Maximo.
 De Publio Scipione nasica.
 De Marco Marcello.
 De Claudia virgine.
 De M. Portio Catone.
 De Publio scipione affricano.
 De Liuio Salinatore.
 De Quinto Flamminio.
 De Quinto Fulvio.

De Scipione Asiatico.
 De Antiocho rege Syriae.
 De Caio Manilio.
 De Lucio Emilio paulo.
 De Tiberio sempronio gracco.
 De Publio Scipione emiliano.
 De Aulo hostilio Mancino.
 De Lucio Memio asiatico.
 De Quinto Cecilio Metello macedonico.
 De Quinto Cecilio Metello Numidico.
 De Quinto Metello pio.
 De Tiberio graccho.
 De Caio gracco.
 De Marco Liuio druso.
 De Caio Mario septies consule.
 De Caio Mario filio.
 De Lucio Cornelio Cinna.
 De Flauio fimbria.
 De Viriato Lusitano.
 De Marco Emilio Scauro.
 De Lutio Apuleio Saturnino.
 De L. Licinio Lucullo diuite.
 De Cornelio Silla felice.
 De Mitridate rege ponti.
 De Gneo Pompeio magno.
 Explicit tabula pliny de uiris illustri-
 bus feliciter.

A codex I-ső része első levélen kezdődik arany capitalisokkal: „HELII SPARCIANI HISTORIOGRAFI EXTELLENTISSIMI VITA ADRIANI IMPERATORIS FELICITER INCIPIT.“ „Origo Imperatoris Adriani vetustior a picentibus posterior ab hispanensibus manat“ etc., végződik 140-ik levél második lapján: „Explicit gesta diuersorum principium et tyrannorum qui romanam rempublicam tenuerunt seu inuaserunt ab Adriano Imperatore usque ad Carinum.“

141-ik levél első lap a II-ik rész veszi kezdetét praefatioval: „EMILIUS PROBUS DE EXCELLENTIBUS DUCIBUS EXTERARUM GENTIUM PREFATIO INCIPIT FELICITER. NON DUBITO FORE PLEROSQUE attice qui hoc genus etc.“, s ugyanott Miltiades-sel a szöveg: „Praefatio emily probi viri clarissimi de vita excellentium imperatorum explicit feliciter. Incipit vita Miltiadis. Miltiades Cimonis filius atheniensis“ etc., végződik 173-ik levél 2-ik lapján Hanibállal, hol a „Vade liber noster fato meliore memento. Cum

leget hec dominus te sciat esse meum stb. versek után találjuk: „Emily Probi liber de viris illustribus explicit feliciter“.

A III-ik rész eleje 174-ik levél első lap: INCIPIT LIBER PLINII DE IMPERATORIBUS ROMANORUM ET PRIMO DE PROCA REGE ALBANORUM. Proca rex Albanorum Amulium et Numitorem filios habuit« etc., vége 187-ik levél 1-ső lap (De Gneo Pompeio): »Qui non continens lacrimas illud plurimis et preciosissimis odoribus cremandum curavit finis«. A túlsó lap üres. — Itt meg kell jegyeznünk, hogy e munka kezdetén az inscriptióban, ahol incipit liber Pliny áll, a Plinius szó alatt vakarás van, melyből csak az E betűt lehet kiolvasni; nem tudni tehát valjon eredetileg Aurelius Victor vagy pedig Eutropius volt-e oda írva. A »Plinii«-re való igazítás különben egykorú, s a tartalomjegyzékben is ezen szerző neve fordul elő.

A codex régi táblái dr. Dethier szerint bársonnyal voltak borítva. A szöveg előtti és utáni két-két tiszta hártylevél, továbbá az arannyal és színes lombokkal díszített vágás megmarad, melyen zöld és vörös majusculákkal a codex czímét találjuk: »DE VIRIS ILLUSTRIBUS«.

Magassága 37, szélessége 25 centimeter.

8. Silius Italicus: De Secundo Bello Punico Libri XVII.

Hártycodex XV-ik századból, ívrét 185 levél, 17 arany initialissal, év nélkül.

Jól conservált Corvincodex, mely Silius Italicus I-ső században élt romai költőnek és consulnak, a második puni háborúról hexameterekben írt XVII könyvét tartalmazza, s Mátyás királynak kedvenc olvasmányát képezte. Fehér, tompa tüvel vonalozott hártýára, gömbölyű minusculákkal van írva, a levelek margói szélesek és tiszták, az első lapra 28, a többiekre 33 sor esik. Javításnak semmi nyoma. Husz quaternióból áll, ezek részint tíz, részint nyolcz levelet foglalnak magokban. Kivételt csak a 17-ik quaternió képez, melynek csak négy levele van.

Első levél három innesső lapszéle illuminálva van; két aranycsikon fehéren hagyott indák futnak fel, a közök fehér pettyes kék, zöld és halavány vörössel vannak kitöltve, az ágak közt

egy erot, ki jobbájában almát tart, továbbá madarak és lepkék láthatók. Az alsó ékesítés közepén, két szárnyas gyerek arannyal beszegett babérkoszorút tart, melyben kék alapon Mátyás király U alakú arany lemezkoronás címere jön elő, két oldalán M. A. (Mathias Augustus) betűkkel. A címér a négy fehér és vörös pólát, a kettősfarkú cseh oroszlánt s a szívpaizsot az ismeretes hollóval foglalja magában.

A felső lapszéli ékesítések alatt, capitalis inscriptióval kezdődik a codex első könyve: „SILI ITALICI POETAE DE SECUNDO BELLO PUNICO LIBER PRIMUS INCIPIT FELICITER,“ mely után az érdemleges szöveg veszi kezdetét.

Itt általában megjegyezzük, hogy mind a XVII könyvnek van inscriptiója, valamint mindeniknek fényes arany initialisa. Minthogy azonban az inscriptiókban csak a könyv száma változott, mindeniket ide ígatni szükségesnek nem tartottuk. Ide jegyezzük azonban minden könyvnek első és utolsó versét a következő sorrendben:

I. k ö n y v.

Kezdődik: 1. levél 1. lap: Ordior arma quibus celo se gloria tollit.

Végződik: 11. levél 1. lap: Nec divum obitus indicere bella morientur.

II. k ö n y v.

Kezd. 11. lev. 1. lap: Ceruteis propecta vadis jam Dardana Puppis.

Végz. 21. lev. 2. lap: Deformata feret liventi membra veneno.

III. k ö n y v.

Kezd. 21. lev. 2. lap: Posquam rupta fides Tiriis et menia caste.

Végz. 32. lev. 2. lap: Imploratque viros pugne propioris amore.

IV. k ö n y v.

Kezd. 32. lev. 2. lap: Arma per Ausonie turbatas spargitur urbes.

Végz. 48. lev. 1. lap: Que spectata viri patriam referatis in urbem.

V. k ö n y v.

Kezd. 48. lev. 1. lap: Ceperat Etruscos occulto milite colles.

Végz. 55. lev. 2. lap: Cedibus infuse subducte sole tenebre.

VI. k ö n y v.

Kezd. 55. lev. 2. lap: Iam Tercesiaci quos solverat equore Titan.

Végz. 66. lev. 2. lap: In cineres monumenta date atque involvite flammis.

VII. k ö n y v.

Kezd. 66. lev. 2. lap: Interea trepidis Fabius spes unica rebus.

Végz. 78. lev. 1. lap: In mensam fabro sacrum libavit honorem.

VIII. könyv.

Kezd. 78. lev. 1. lap: Primus agenoridum cedentia terga videre.

Végz. 87. lev. 1. lap: Metitur Latias Victrix Chartago ruinas.

IX. könyv.

Kezd. 87. lev. 1. lap: Turbato monstribus latio cladisque future.

Végz. 97. lev. 1. lap: Egere et sonipes rapuit laxatus habenas.

X. könyv.

Kezd. 97. lev. 1. lap: Paulus ut adversam vidit increbescere pugnam.

Végz. 107. lev. 1. lap: Si stabat fatibus potius Carthago maneres.

XI. könyv.

Kezd. 107. lev. 1. lap: Nunc age qua clades insignis jopige campo.

Végz. 116. lev. 2. lap: Nec sunt ad vitas ductoris crescere laudes.

XII. könyv.

Kezd. 116. lev. 2. lap: Iam terra glaciale Caput fecundaque nimbis.

Végz. 128. lev. 1. lap: Tum festam repetunt lustratis menibus urbem.

XIII. könyv.

Kezd. 128. lev. 1. lap: Segne iter emenso vix dum Tarpeia videri.

Végz. 141. lev. 2. lap: Tum letos socios iuvenis portumque remisit.

XIV. könyv.

Kezd. 141. lev. 2. lap: Flectito nunc vestros eliconis numina cantus.

Végz. 156. lev. 1. lap: Nudassent avidae terrasque fretumque rapine.

XV. könyv.

Kezd. 156. lev. 1. lap: At nova remuleum carpebat cura senatum.

Végz. 164. lev. 2. lap: Dissimulans dubia exclusit certamina martis.

XVI. könyv.

Kezd. 164. lev. 2. lap: Bruttia merentem casus patriaeque suosque.

Végz. 175. lev. 1. lap: Ut forte Ausonie transmittere bella dederunt.

XVII. könyv.

Kezd. 175. lev. 2. lap: Hostis ut Ausoniis descenderet advena terris.

Végz. 185. lev. 2. lap: Prolem Tarpei mentitur roma tonantis.

Ezzel a tartalom ki van merítve s a következő záradék után:
„SILI ITALICI DE SECUNDO BELLO PUNICO LIBER DECIMUS SEPTIMUS EXPLICIT FELICITER“ a codex befejeztetik.

A szöveget megelőző tiszta levélen, hat sor úgy látszik egykorú jegyzet volt, mely talán a codex íratási s egyéb körülményeire

nézve adhatott volna felvilágosítást, ez azonban kivakartatott s most csak a rasura nyomait látjuk.

A Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmann-féle lajstromban nincs benn, Dethier után azonban tudjuk, hogy eredetileg bársonykötése volt. A vágás.lombozatos festéssel van díszítve, a függélyes részben a címmel: „SILIUS ITALICUS.“

Magassága 32, szélessége 22 centimeter.

9. P. C. Taciti: Fragmentorum Libri.

XV-ik századi hártycodex, nagy ívrét, 132 levél, 10 arany nagy kezdővel, év nélkül.

Tacitus római történetírónak »Annalium« és »Historiarum« című töredékes munkáiból egyes fejezeteket tartalmaz.

Sárgás hártya, kised gömbölyű egyhasábos írás, bekarcozott vonalozás, vörös capitalis inscriptiók. A levelek egykorúan vannak számozva, s helylyel közszel penész és moly nyomokat tüntetnek fel; a szövegben hézagok és sorokközötti jegyzetek vannak, a margók vörös glossákban és javítónoki jelzésekben gazdagok, a sorok száma laponként 25. Szórványosan előfordúl még egy-két fekete jegyzet is, mely úgy látszik attól a kéztől származik, mely a leveleket számozta. Az arany kezdők miniaturokat képeznek.

A codex címlapjának margói két szélesebb és két keskenyebb szegélyből díszkeretet alkotnak, mely a lap szövegét egészen magába zárja. A szélesebbeken keresztül két, a keskenyebbeken egy — az eddigieknél szélesebb — aranycsik fut végig, s kétszer kereszteli egymást; körülötte fehér indák kusznak s a közöket fehér petytyes zöld, vörös és kék mezők foglalják el, a lombok között egy gyerek, ki tárogatót fúj, egy szaladó nyúl és két tarka madár jön elő. — Az alsó díszítés, fényes arany karikába foglalt zöld mezőben, Mátyás király U alakú címerét, háromágú lapos lemezkoronával tünteti elő; a címerben a négy pólya, a cseh oroszlán és a szívpaizs, két oldalról az M. és A. betűs monogramm. A karika körül arany félkörökből képzett díszkeret van, mely a körvonalok metszései által nyolez szegletű csillagot alkot; a csillag csúcsai fehér arabeszkés kék, a többi közök rózsaszínű mezőkkel vannak kitöltve. A díszkeretet két oldalról két gyerek tartja mind a két kezével s öltözetük csak egy sor vörös kláris nyakékból áll. —

A codex arany inscriptióval kezdődik: „CORNELII TACITI HISTOGRAPHI PRESTANTISSIMI FRAGMENTORUM LIBER..... INCIPIT“, melyből azonban a könyv (tizenegyedik) száma kimaradt; a szöveg kezdete: „Nam Valerium asyaticum bis consulem fuisse“ etc., az „Annalesek“ XI. könyvének felel meg*) s szakadatlanúl tart egész XVI. könyv tizennyolczadik fejezet elejéig, hol 59-ik levél második lapon: „tanto gratius in spem simplicitatis accipiebantur“ szók után hézag következik, mely a 18—26-ik fejezet elejéig terjedő rész hiányát jelenti; a 60-ik levél első lapja folytatólagosan kezdődik: „etiam bonos metu sequi“ s a 26-ik fejezet elejétől való, végződik 61-ik levél első lapon 35-ik fejezettel: „graves cruciatus offe-rens conversus in demetrium“; a második lap üres. — A 62-ik levél első lapján a következő inscriptiót találjuk: „CORNELII TACITI LIBER XVII-VS INCIPIT FELICITER“; a szöveg kezdete: „Initium mei operis Servius Galbea“ (sic) etc., a „Historiae“ első könyvével azonos s a XX. könyv elejéig, illetőleg a IV. könyv tizenötödik fejezet végeig megszakítás nélkül foly; itt 118-ik levél második lap: „ex proximis neruiorum germanorumque pagis segnem numerum“ szók után hézag következik, a 119-ik levél első lap „menia treuiorum considunt“ sorral folytatólagosan kezdődik, s a 62-ik fejezet utolsó szavainak felel meg; az a rész tehát, mely a tizenötödik fejezet közepétől kezdve egész 62-ik fejezet végeig tart, ki van hagyva; 124-ik levél második lap vége van a XX. könyvnek (IV. könyv 86-ik fejezet) ezen szavakkal: „cuius disparem mitioremque naturam contra interpretabatur neque nos inpunitos patiantur.“ Ugyanitt új könyv veszi kezdetét, melynek semmi felirata nincsen, hanem következő szöveggel indul meg: „Eiusdem anni principio Cesar titus“ etc., (ez a „Historiae“ V. könyvének 1-ső fejezete) s 129-ik levél első lapján: „arte navium magnitudine potiores“ szók után megszakad; ugyanezen levél második lapján ismét előről folytattatik a szöveg: „illi vetereres militie cuneos congregavit“ etc. szavakkal, mely rész a IV. könyv 20-ik fejezetének közepéből való s 130-ik levél második lap: „tribunal vocula mira“ (IV. k. 25. fej.) szóig megszakítás nélkül megy, hol ismét hézagnak ad helyet; ugyanitt: „toleremus istorum defensiones“ etc. kezdettel a IV. könyv 42-ik fejezete következik s tart 131. levél 2-ik lap (46. fej.) elejéig, hol minden megszakítás nélkül: „sine

*) Az Elzevir-féle kiadás szerint, melyből a fejezetek beosztását vettük.

multa cede pelli poterant“ után, mindjárt a: „recriminantium nuntys temere accenderetur“ etc. mondat jön, mely a IV. könyv 52-ik fejezet végéből való; végződik a szöveg ugyanezen lapon: „et ut signanter predixere aruspices ne temeraretur opus.“ (Ez a IV. könyv 53. fej. vége.)

Ezután Jo. Ar. nevű emendator jegyzete következik, ki a codexet 1467-ben futólagosan olvasta, de a hibákat inkább jelezte mint javította: „Jo. Ar. Legi transcurrendo 1467 sed mansit inemendatus.“

Ki legyen ezen ismeretlen javítnok, erről tüzetesen szól Pulszky Ferencz közleménye. — Részünkről főlemlitjük, hogy Joannes Aretinus Tortelli halálának évét, életirói többnyire 1464—1466 közötti időszakra teszik. Nem lehetetlen tehát más combinatio sem; így például hogy a kérdéses Jo. Ar. alatt, Joannes Argyropulus kitűnő görög tudós és latin fordító értendő, ki a XV-ik században a Medici családnál mint nevelő működött s a florenczi egyetemen tizenöt éven át tanár és rector volt. Vespasianus Bisticci után tudjuk, hogy Vitéz János és Janus Pannonius összeköttetésben voltak vele; sőt Argyropylos Aristoteles: De coelo című munkájának latin fordítását, Vitéz Jánosnak ajánlotta. Lehetséges tehát, hogy a Vitéz János által Florenczben megrendelt kéziratokat ő nézte át s így került ezek végére a Jo. Ar. jegyzet. — Végződik a codex colophonnal: „FINIS EORUM QUE De CORNELIO TACITO REPERIUNTUR.“

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstromban nem foglaltatik, Dethier jegyzékéből azonban tudjuk, hogy violaszínű bársonykötése volt. Vágása, arany alapon lombozatos festésben a következő címet mutatja: „CORNELIUS TACITUS.“

Magassága 36, szélessége 26 centimeter.

10. Q. S. F. Tertullianus: Adversus Marcionem Libri Quinque.

Hártyacodex XV-ik századból, ívrét 178 levél, 5 nagy és 10 kisebb fényes arany initialissal.

Corvincodex. Tartalmazza Tertullianus*) keresztény írónak Marcio Stoikus eretnek elleni polemiáit.

A címlap három lapszéle arabeszekkel van díszítve, melyekből fölül és alul szemszörös arany golyócskák tollezifrázaton futnak ki; a festésen két arany csik vonul végig s a felső és az alsó margóban

*) Élt II—III-ik században.

keresztelve egymást, kisebb négyszögben végződik; a csikokat fehér kuszó indák fonják körül, a közök fehér pettyes zöld, rózsza és kék mezőkkel vannak kitöltve s az egész díszítést fehér pettyes kék csik szegélyezi be. A felső lapszéli díszítésben két húsos gyerek egy fehér tekercset húz, melyen „L. Primus“ olvasható, az alsóban pedig két kék köntösbe öltözött angyal, aranykarikákban foglalt zöld babérkoszorút tart, melynek kék mezejében Mátyás király magyar és cseh jelvényekből álló szívpaizsos címere jön elő. A paizs jobbjáról M. baljáról A. betű (Mathias Augustus). Fölötte lapos lemezkorona ülszört ormaival látható. Az S. kezdő betű fényes arany, arabeszkos díszítéssel; s miniaturban egy szakáll nélküli férfit ábrázol, ki kék és rózsaszínű öltönyben jobb kezével az ég felé mutat, baljában pedig nyitott könyvet tart.

Fehér hátyán, tintával húzott vonalokon, kerekded minusculákkal egy hasábon van írva s 18 quaternióból áll. A negyedik quaterniót kivéve a többiek tiz levelesek, minden levélre 30 sor esik. Az inscriptiók vörös majusculák, a margók itt-ott penészes foltokat viselnek, a könyvek címe a levelek homlokzatára vörös minusculákkal van jelölve; a kezdők fényes aranyból valók s arabeszkos miniaturokat képeznek.

A vörös tinta a codexben nagy szerepet játszik, a szövegben és a margókon minduntalan találkozunk vele, s néhol egész sorok vannak keresztül húzva; jegyzet aránylag kevés van, de annál több a javítónoki jegy, mely a szöveg hibás helyeit jelzi. A hibák azonban kijavítva nincsenek, mert az emendator, mint a colophon után maga megjegyzi, a codexet csak futólagosan nézte át s jól ki nem javíthatta azért, mert a példány, melylyel az összehasonlítást megtette, szintén hibás volt.

Kezdődik első levél első lap: „LIBER PRIMUS Q. SEPTIMI FLORENTIS TERTULLIANI ADVERSUS MARCIONEM INCIPIT FELICITER. SIQUID RETRO GESTUM est nobis adversus Marcionem“ etc., végződik 128-ik levél 1-ső lapján: „LIBER QUINTUS ET ULTIMUS ADVERSUS MARCIONEM EXPLICIT FELICITER.“ Ezután vörös cursiv betűkkel az emendatornak igen érdekes jegyzete következik, mely a corvinák bibliographiájában új adatot jelez.

A javítónok, ugyanaz az ki a 9-ik számú codexet javította, a codex végén megjegyzi, hogy javítását Nyitra n 1468. j u n i u s 2-án fejezte be: „finivi transcurrendo Nitrie die ̃ Junii 1468. Emendare

bene non potui propter inemendatum exemplar.“ — Volt-e Joannes Argyropulos Magyarországon? ezt biographusai nem említik.)*

A codex kötését a Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstrom nem említi, dr. Dethier szerint violaszínű bársonyban volt kötve. Vágása azonban a régi maradt s a függélyes részben arany alapon, zöld, vörös és kék lombozatos díszítések között, színes majusculákkal a könyv címét tünteti fel: „TERTULIANUS“.

Magassága 28, szélessége 20 centimeter.

II. VALÓSZÍNŰ CORVINÁK.

11. C. Julii Caesaris Commentariorum Libri XIV.

XV-ik századi hártycodex, nagyobb ívrét, 212 levél év nélkül, 14 igen fényes initialissal, elején csonka.

Egész kiállítására nézve a másodrendű corvincodexekkel egyenlő, de az első levelet, melynek díszlapja igen fényes lehetett, nélkülözi. Már dr. Dethier is kivágva találta.

Finom fehér hártya, szép kerekded egyhasábos írás, vörös capitalis inscriptiók, 31 soros levelek. Az ónnal húzott vonalakat, a leíró mesterségesen kitörülte. Minden levél homlokzatán az illető fejezet címe olvasható, pl. „L. I. (Liber primus) de bello gallico, L. X. de bello civili, L. XII. de bello alexandrino stb.“; a szövegben javítások nincsenek s csak a lapszéleken fordul elő szórványosan egy-két vörös vagy fekete jegyzet. Így pl. a 68-ik levél margóján ez a jegyzet áll: „sic in originali.“ A levelek alsó margói penészesek s helylyel közöl rothadtak.

Az initialisok 14 fényes miniaturt képeznek s arabeszkekkel vannak díszítve. Stíljök a corvincodexekben előfordulni szokott initialisoknak megfelel, teriméjök azonban nagyobb, indáik szélesebbek, a betűk aranyozása vastagabb s egész kiállításuk bár nagyon fényes, még sem versenyezhet ízlésben a többi corvin-initialékkal. — A szöveget megelőző tiszta levélen török ismeretlen írás van.

Tartalmazza Cajus Julius Caesarnak műveit a következő hadjáratokról: De Bello Gallico, De Bello Civili, De Bello Alexandrino, De Bello Pharnacis, De Bello Africano, De Bello Hispanensi.

*) Ezen érdekes kérdést külön tanulmány tárgyává teendjük. Szerk.

2-ik levéllel veszi kezdetét: „seque suis copiis suoque exercitu illis regna conciliaturum confirmat“ etc., (hiányzik: „Gallia est omnis divisa in partes“-től kezdve egész: „quin totius Galliae plurimum Helvetii possent“-ig), végződik 212-ik levél második lap: quae non solum nobis obsistere sed etiam celum diruere possent. Quarum laudibus et virtute Laus deo“, és alább rubrumban.

„MARINUS TOMACELLUS SCRIBI FECIT AMICIS SUIS AEQUE AC SIBI. ANGELUS SCRIPSIT. — “

Vágása arany alapon, zöld, fehér, vörös és kék virág díszítések közt a könyv címét színes capitalissokkal mutatja: „COMMETARIA CESARIS“.

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstromban nem említetik, Dethier már csonkának ismerte s jegyzékében bársony kötést sorol fel.

Magassága 34, szélessége 23 centimeter.

12. Panegyrici Veteres. (Incipit Panegyricus Plinii II-i etc.)

XV-ik századi hártycodex, kis ívrét, 143 levél, év nélkül, 12 fényes arany kezdő betűvel.

A corvincodexek ízlésében van kiállítva, de a díszlapon a címernek való üres hely kitöltve*) nincsen.

Az első levél három lapszéle arabeszkcses ékítményekkel van kifestve; a felső és a bal margón egy, az alsón két arany csik fut végig, melyek körül fehérén hagyott indák kusznak; a közöket fehér pettyes zöld, vörös és kék mezők töltik ki, a lombok között egy bagoly és egy arany fácska látható. Az alsó díszítményben két vörös szárnyú gyerek zöld babérkoszorút tart, melynek belseje üresen van hagyva.

Finom fehér hártván van kiállítva gömbölyű kis cursiv (kevésbé szép) írással, a levelek egyhasábosak, a vonalak punctoriummal húzattak, a feliratok vörös capitalisok. Tizennégy quaternióból és három levélből áll, egy levélre 31 sor esik. Az initialisok fényes miniatúrokat képeznek; kisebbek, de azért nem kevésbé ízlésesek. A szövegben kétféle jegyzetek vannak és egyik részök a nyitrai emendator vonásaihoz hasonlít.

A codex: az ifjabb Plinius, Mamertius, Eumenius, Nazarius és Pacatus kitűnő latin panegyricusoknak, (II—IV-ik századból

*) Ez vagy azért történhetett, mert a megrendelő időközben meghalt, vagy pedig, mert a készletben levő kéziratokból lett vásárolva, hol a címernek való helyet üresen hagyták.

származó) tizenkét beszédeit tartalmazza. Legkitünőbb köztűka Plinius beszéde, melyet Scaliger isteninek nevez. Igen sok variánsban jönnek elő, mely leginkább a sorrendben nyilatkozik. Érdeemesnek tartjuk azért az eltérések constatalhatása czéljából, czímeiket abban a sorrendben ide jegyezni, a mint e codexben találjuk:

Panegyricus Plinii Secundi dictus Trajano Imperatori.

- " " Latini Pacati Drepani dictus Theodosio.
- Gratiarum Actio Mammertini De Consulatu Suo Juliano Imperatore.
- " " Nazarii dictus Constantino Imperatori.
- " " Panegyrici Diversarum Maneriorum. (Eumenii gratiarum actio Constantino Augusto flaviensium nomine panegericus primus.)
- " " Secundus coram Constantino dictus. (Eumenii.)
- " " Tercius coram Maximiano et Constantino Imperatoribus. (Incerti.)
- " " Quartus coram Constantino dictus. (Eumenii.)
- " " Quintus. (Eumenii Oratio pro Restaurandis Scholis.)
- " " Sextus. (Claudii Mamertini Maximiano Augusto dictus.)
- " " Mamertini Genethaliacus Maximiani Augusti.
- " " Dictus Constantino filio Constantii.

A codex kezdődik első levél első lap: „INCIPIT PANEGYRICUS PLINII SECUNDI DICTUS TRAJANO IMPERATORI. Bene ac sapienter P. C. (patres conscripti) majores instituerunt ut rerum agendarum ita dicendum initium a precationibus capere“ etc., végződik 143-ik levél első lap: „FINIT PANEGYRICUS DICTUS CONSTANTINO FILIO CONSTANTINII.“ — A túlsó lap üres.

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstromban nem fordul elő, dr. Dethier jegyzéke borjúkötetést említ, melyből az arany vágás benyomott kockás díszítéssel egészen megmaradt.

Magassága 25, szélessége 15 centimeter.

13. Suetonius Tranquillus: De Duodecim Caesaribus.

Hártyacodex XV-ik századból, kis ívrét 170 levél, egy arany initialissal, év nélkül, elején csonka.

Az első levél, melyen a lapszéli díszítések Mátyás király jelvényeivel szoktak előfordulni, már mikor Dethier látta, hiányozott. Külső indiciumunk corvina-valódiságának megítélhetésére nincsen.

Egész kiállítása azonban megfelel annak, melyet az egyszerűbb Corvinoxcodexekben tapasztalunk s belső jellemét valamint arany vágását tekintve, megfelel különösen azon (1467-ben Florenzben Petrus Cenninius által másolt) Curtius-féle codexnek, melyet a Jankowich gyűjteményéből mint kétségtelen Corvinát, már régebben bírt a múzeumi könyvtár. — Kevésbbé szépen van írva. Az írás jellege olasz cursiv, a hártya finom, a levelek egyhasábosak, a vonalakat punctoriummal húzták, a fejezetek inscriptiói vörös majusculák, a quaterniók száma két levél hiján 18. — A szövegben és a margókon gyakori javításokkal találkozunk, melyek a görög idézetekkel együtt vörössel vannak írva s úgy látszik a Nyitrán javított Corvina correctorától származnak. — A codexnek eredetileg tizenkét, kisebb de azért nem kevésbbé fényes, initáléja volt, melyek miniaturt képeztek, ezeket azonban egynek kivételével kivágták s most csak üres helyeiket látjuk. E megcsonkítás által a szöveg is szenvedett.

Tartalmazza: Suetoniusnak (II-ik században élt római történetírónak) biographiáit következő tizenkét római császárról: Julius Caesar, Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius, Vespasianus, Titus és Domitianus.

Második levéllel kezdődik: „iocum fuerat, afficeret. Vastante regiones proximas mitriade ne desiderare in discrimine sociorum videretur“ etc., (hiányzik tehát: „Julius Caesar divus annum agens sextum decimum“-tól kezdve egész „quod illis saepe minatus inter“-ig), végződik 179. levél 1-ső lapján: „sicut sane brevi euenit abstinentia et moderatione insequentium principum. SIT LAUS DEO. FINIS. τέλος. — EXPLICIT DOMITIANUS IMPERATOR. SUTONII TRANQUILLI DE DUODECIM CAESARIBUS LIBER EXPLICIT.

A codex régi arany vágása, az egykorú kötéshez ragasztott tiszta levelekkel együtt megmaradt, s így csak a régi táblákat, melyeknek borítékát Dethier nem említi, nélkülözzük. Ezen arany vágásról különben megjegyezzük, hogy a most visszakerült: „Panegyrici Veteres“ a Beatrix-féle Curtius, a főntemlítettük „Curtius“, a szintén könyvtárunk tulajdonában lévő „Florus“ és a Farkas-féle „Joannes Scholasticus“ című codexek arany vágásaival mindenben megegyez s így valószínű, hogy ezekkel együtt egy könyvkötő műhelyéből került ki. — Iratási idejét, kiállítása után ítélve 1470-előltre tesszük.

Végre ide igtatjuk azon különböző kéztől származó jegyzeteket, melyeket a szöveget megelőző és követő tiszta hártyleveleken találunk; az első ezen distichon áll:

Iratus recole quod nobilis ira leonis
In sibi prostratos se negat esse feram;

a másikon pedig a következő érdekes glossa: „1484 17 Augusti In dicionem Regis Mathie per longam obsidionem tandem venit vñhel Imperialis c. (cesarea) Austrie.“ Ez utóbbi Bécsűhelynek Mátyás király általi meghódítására vonatkozik, s valószínűleg a codex valamelyik tulajdonosa írta oda.

Megemlítjük itten, hogy a Henszlmann-féle (kéziratban levő) lajstrom XIV. sz. alatt, szintén felsorol egy Suetoniust, mely 4-ed rétbén, papírra írva, préselt bőr kötéssel bírt, s eleje ki volt szagatva; valjon azonos-e ezen codex a fönnebbivel? avagy pedig külön kézíratot képvisel-e? Ezt a jövőendő buvárlatok fogják kideríteni.

Magassága 28, szélessége 19 centimeter.

III.

EGYÉB KÉZIRATOK.

Latin nyelven.

14. Albertus Magnus: De Mineralibus Libri Quinque.

Papircodex a XV-dik század végéről, vagy a XVI-dik század elejéről, 4-ed ré, 93 levél, év nélkül, a végén csonka.

Albertus Magnusnak, a középkor nagy természettudósának, az ásványokról írt munkáját tartalmazza.

Erős papíron, olyan cursiv írással van kiállítva, a milyen Olaszországban a XV-ik század végén és a XVI-ik század elején (codexekben úgy mint oklevelekben) használatban volt. — Kilencz quaternióból és három levélből áll. A levelek 28 és 30 sor között váltakoznak s tompán vannak vonalozva; a szövegben sem javítások, sem inscriptiók nincsenek, a fejezeteket egymástól nagyobb üres közők választják el; jegyzetek csak az első quaternióban vannak. — Általában a kézírat igen egyszerű kiállítású s tele van hibákkal.

Első levél első lap capitalis inscriptióval kezdődik: „SUMMI PHILOSOPHI ATQUE THEOLOGI ALBERTI MAGNI DE MINERALIBUS LIBER I. INCIPIT“, mely után a kézírat szövege

következik: „De commisscione, coagulatione similiter autem et con-gellatione et liquefactione et ceteris huiusmodi passionibus“ etc., s tart egész a IV. könyv hetedik fejezetének közepéig, hol a 92-ik levél második lapon: „si autem solum es locetur super racemos expresso solo uapore vini conuertetur“ szavakkal a codexnek vége szakad. A 93-ik levél üres. Hiányzik tehát a codexből: a IV-ik könyv hetedik fejezetének vége, a nyolczadik és kilenczedik fejezet s az V-ik könyv: „De mediis mineralibus et de omnibus qui conueniunt mediis“ egészen.

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstrom a kötésről nem tesz említést, hanem csak azt mondja: „közönséges kézirat.“ Újra van kötve és körülvágva.

Magassága 25, szélessége 16 centimeter.

15. Albucasis: *Cyrurgia, Cum Formis Instrumentorum.*

XIV-ik századi hártyacodex, ívrét, 47 levél, év és szerző nélkül, egy színes miniaturral.

Orvossebészeti szakmunka, mely a sebészeti ismereteket 107 és 35 fejezetben tárgyalja, s a szövegben igen sok a sebészet köréből meritett színes ábrát, valamint bonczteni kezdetleges illustratiókat mutat fel.

Szerzője kitéve nincsen, de a szöveg és a colophon nyomán rájövünk, hogy Albucasis XI-ik századi arabs orvosnak munkája, ki Spanyolországban, a mórok uralkodása idejében, mint kitűnő műtő volt ismeretes. Latin nyelvre Gerardus Carmonensis XIII-ik századi toledo-i orvos fordította.

Sötét hártján góth betűkkel van írva, az írás két hasábian foly, a vonalakat tintával húzták, a fejezetek felíratái vörösek, a szövegben és a margókon jegyzetek jönnek elő, a kezdőbetűk színes tollrajzokból állanak. A levelek a penésztől megbarnultak, sok helyütt a szöveg is el van mosódva; a margók helylyel közzel elrothadtak s most papirossal vannak pótolva. A 36-ik levélen hat sor chifferozott írással s a codexben igen sok rubrummal találkozunk.

Két részből áll s mindenik vörössel számozott fejezetekre oszlik. Az első részben a számozás körül tévedés van, a rubricator 89-ik fejezetről 100-ikra ugrott, így van aztán az első részben 107 helyett 117 fejezet.

Tartalomjegyzékkel kezdődik, mely az első két levelet egészen igénybe veszi; a harmadik levélen szerző előszava következik s színes miniatur kezdővel van díszítve. A miniatur orvosi műtétet ábrázol s alsó részéből a lapszélek felé kék, vörös és sárga lombozatos festés nyúlik ki. A szöveg kezdete első levél első lap: „Postquam complevi tibi o fili librum hunc etc.“, végre 46-ik levél első lap: „apud illos in tuo tempore. Explicit Cyrurgia alçaragi arcu. (arabici).

Qui scripsit scribat semper cum domino uiuat

Viuat in celis qui scripsit in nomine felix.“

E két vers a leirónak szokásos hálaadását fejezi ki. —

A szöveg után 39 anatómiai ábra következik, mely a 46-ik levél első és a 47-ik levél második lapját egészen elfoglalja; a 47-ik levél túlsó lapján, három hasábban írt tárgymutató zárja be a tartalom sorát s ezzel a codexnek vége. A még következő hártya-levél, a régi kötés táblájához volt ragasztva s orvostudományi fejtegetéseket tartalmaz.

Csak a Mordtmann lajstroma említi, kötéséről azonban hallgat. Jelenleg újra van kötve és körülvágva.

Magassága 33, szélessége 23 centimeter.

16. Aristoteles: Liber Physicorum. Libri VIII.

Hártycodex a XV-ik század elejéről, 4-edrét, 56 levél, év és szerző nélkül, elején egy miniatúrral.

Természettudományi kézirat, mely a világegyetem természeti erőinek mozgását a görög peripatetica modorában elemezi. A szerző sehol sem említtetik s kipuhatolására csakis a szöveg szolgál útmutatásul, melynek nyomán Aristoteles physikáját ismerjük fel benne, Albertus Magnus fordításában.

Eredetileg nagy csinnal volt kiállítva, de a leveleket a nedveség igen megviselte. Legtöbbet szenvedtek a két táblához közel eső levelek, számszerint 24, (12-öt elejéről és 12-öt végéről számítva) melyek a penésztől egészen meg vannak barnulva s margóik a sűrű jegyzetekkel együtt rothadtak el. A szöveg a penészes helyeken elmosódott s nehezen olvasható, helylyel közzel a rothadástól csonka. Átalában, hogy a szöveg ennyire is megmaradt, a margók szélességének köszönhetjük, melyek a rothadás processusát saját elpusztulásukkal tartották fel. Az új kötés alkalmával a margók rothadt részei selyempapirossal pótolattak.

Finom hártván, szép góth minuscula írás, melyet tollal rajzolt színes iniálisok ékesítenek; a codex közepe felé a levelek mindinkább tisztábbakká lesznek, a penésznek rajtok kevés nyoma, az írás eredeti szépségében áll előttünk. A levelek két hasábosak s ónnal vannak vonalozva, a margók commentárokat s három különböző kéztől eredő jegyzeteket tüntetnek fel.

A codex miniaturt képező iniálissal kezdődik, mely zöld alapon, vörös és kék színű ruhában öltözött férfit ábrázol, fején vörös és kék színű görög sapka, kezében egy nagy nyitott könyv; a miniaturból a lapszélek két iránya felé, vörös zöld és kék színű dús lombozatok nyulnak ki, melyek a lap díszítését befejezik.

Kezdődik első levél első lap: „Quoniam quidem intelligere est scire, contingit esse circa omnes scientias, quarum sunt principia aut cause aut elementa exhorum cognitione“ etc. . . . , végződik 47-ik levél első lap: „Manifestum itaque quod indiuisibile est et inpartibile et nullam habens magnitudinem. Explicit liber phisicorum.“ — Ugyanezen a lapon, későbbi de XV-ik századi góth írással, Aristotelesnek az égi testekről szóló munkája következik; kezdete 47-ik levél első lap: „In hoc tractatu intendimus per scrutari de rebus ex quibus componitur corpus celeste“ etc. . . . , vége 56-ik levél második lap: „hoc quod est valde bona.“ — Ezzel a codexnek vége. — Ugyanitt eredetileg még négy sor volt írva, de ezek erőszakosan kivakartattak.

Az ismert Corvina-lajstromok közül, ezen cím alatt egyik sem említi.

Magassága 29, szélessége 22 centimeter.

17. Aristoteles: Liber Posteriorum. — Egidius Romanus: De Plurificatione Intellectus possibilis Contra Commentatorem; Quid Sit Medium In Demonstratione Potissima. — Antonius de Parma: De Unitate Intellectus. — Liber De Arte Fidei Catolice.

XV-ik századi kézirat, hártva és papír, ívrét, 172 levél, három arany miniaturral és igen sok színes kezdővel.

Bölcsészeti tartalmú munka, mely Aristoteles, Egidius Romanus és Antonius de Parma munkáiból egyes részleteket foglal magában.

Két hasábsban két különböző kéztől nagyobb és kisebb cursiv

írással van kiállítva; a fejezetek inscriptiói vörösek, az initialisok vörösek és kékek s csinos tollrajzokat képeznek. A szöveg javítva nincsen, a margókon azonban mértani ábrákkal és igen sok magyarázó jegyzettel találkozunk, melyek kereszt vagy kehely alakú tollrajzzal be vannak kerítve. — Quaternio beosztások nem jönnek elő.

A címnap három széle, arany kalászkok és mezei virágokból álló lombozattal van kifestve. Az alsó részben zöld pázsiton vörös köntösben öltözött angyal áll s jobbját egy térdelő biboröltönyű egyházi férfiúra, balját pedig egy kovaszínű paizsra, melyet széles fehér pólya hasít rézsutosan keresztül, terjeszti ki. (Valószínűleg valamely bibornoknak a címere.) A szövegben előforduló három arany kezdő igen szép miniaturt képez.

A codex Aristotelesnek Liber Posteriorum című munkájával indul meg s Paulus Venetus XIII. századi scholasticus tudósnek commentárjaival együtt, a könyvnek legnagyobb részét foglalja el. Kezdődik első levél első lapon: „INCIPIT LIBER POSTERIORUM Aristotelis cum eiusdem solemni expositione reverendissimi Artium ac sacre theologie magistri Pauli de Venetiis sacratissimi ordinis heremitorum sancti augustini professoris excellentissimi. Omnis doctrina et omnis disciplina intellectitia ex preexistenti fit cognitione“ etc., végződik 145-ik levél első lap: „FINIT LIBER POSTERIORUM ARISTOTILIS CUM EIUDEM SENTENTIE EXPLANATIONE FAMOXISSIMI ARTIUMVE AC S. TH. M. PAULI VENETI ORDINIS EREMITAR. PROFESSORIS EXCELLENTISSIMI EXPEDITUS PER..... (itt a könyvárus vagy a leíró neve lehetett, de ki van vakarva).... die Quinta mensis Septembris 1449 hora quinta de maci (sic). — Ez a rész tehát 1449 sept. ötödikén volt leírva. 146-ik levél üres, 147—148-ik levél chronologiai rovatos táblákat tartalmaz, a 149—153-ik levél ismét üres; 154-ik levélen böleszeti fejtegetés következik, Aegidius Romanus XIII—XIV-ik századi scholasticustól: „INCIPIT TRACTATUS REVERENDISSIMI DOMINI EGIDII ROMANI CONTRA COMMENTATOREM QUI VOCATUR DE PLURIFICATIONE INTELLECTUS POSSIBILIS. Quia nonnulli dubitant quomodo intellectus numeretur numeratione corporum“ etc., végződik 158-ik levél második lap: „FINIT TRACTATUS DOMINI EGIDII ROMANI DE PLURIFICATIONE INTELLECTUS POSSIBILIS CONTRA COMMENTATOREM“; — 159-ik levélen szerzőnek másik munkája következik: „Incipit So-

lemnis *Questio Reverendissimi Domini Egidii Romani Quid Sit medium in demonstratione potissima*“ s 163-ik levél második lapon végződik: „*Tractatus de demonstratione secundum sanctum Thomam finit feliciter.*“ — 164-ik levél második lapján Antonius de Parma XV-ik századi tudós camaldulensisnek értekezését találjuk: „*Questio De Veritate Intellectus Secundum M. Anthonium De Parma doctorem quondam famosum Padue*“, mely 167-ik levél első lapon végződik: „*Questio edita ab eruditissimo viro domino magistro Antonio de parma die 24. Sept. 1451*“ (itt megint három sornyi rasura van) . . . Ezen résznek iratási ideje tehát 1451. — 167-ik levél második lapján: „*Incipit liber de arte fidei catolice*“ fejezet következik s ezzel a codex 172-ik levél második lapon végződik: „*Explicit quintus liber de arte fidei catolice.*“

A szöveg után ugyanazon a lapon pár sornyi jegyzet van arról: „*qualis et quanta fuit statura et effigies domini nostri Jesu Christi.*“ S ezzel a codex egész tartalma ki van merítve.

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstrom a codex borítékát már leszaggatva sorolja fel; megemlékezik azonban egy jegyzetről, mely a régi könyvtábla belsejére volt írva s a codex egykori birtokosára vonatkozik. Ott u. i. ez állt: „*Hic liber est magistri Barnabe Trainatis artium ac medicine doctoris quem emit in cipri a ser. Benedicto de Regio Cancellario 1497 (vagy 91) 17-a februarii.*“

E jegyzetet az új kötés következtében nélkülözzük.

Magassága 33, szélessége 24 centimeter.

18. *Biblia Sacra Utriusque Foederis.*

XIV-ik századi hártycodex, kis ívrét, 412 levél, 72 csinos miniatur képpel, elején végén csonka, év nélkül:

Egyike a legszebb kiállítású codexeknek, mely azonban igen mostoha állapotban van; leveleinek fele része elrothadt s a megmaradt rész is a nedvességtől annyira át van hatva, hogy a szétmálolás nagyobb veszélye nélkül nem igen forgatható. Ezért tüzetesen átvizsgálni nem lehetett.

Finom vékony hártýára, milyenen a középkorban a szebb imádságos könyveket kiállítani szokták, kisdud góth betűkkel van írva, a levelek két hasábosak s ónnal húzott vonalokon 51 sort tñtetnek elő; a homlokzaton minden levél vörös és kék uncialis fel-

íratot visel, mely az illető könyv címét jelöli, a szövegben az inscriptiók vörösek, a kezdők vörösek és kékek s csinos tollrajzokat képeznek, a könyvek fejezetei a margókon vannak számozva. Javítások vagy jegyzetek nem jönnek elő.

Különös díszére szolgál azonban a codexnek, azon 72, színes itt-ott arannyal ékített initialis, melyek egyes könyvek elején a lap-szélek felét elfoglalva, miniaturban a biblia történetéből jeleneteket ábrázolnak. A képecskék igen izlésesek s a középkori könyvfestészetnek nem utolsó termékei. A sok közül főlemlítjük, hogy Péter apostol fehér csúses süveggel s kezében egy csillaggal, Pál apostol a szokásos kardon kívül, kopaszán csak kis üstökkel van ábrázolva.

A codex elején és végén csonka, levelei nagyrészt rothadtak s az épek is a penésztől annyira barnák, hogy a szöveget sok helyütt olvashatlanná teszik. Csak a közepe felé van egy pár ép levél, a hova a szultán dedicatióját írták.

A mint egyszeri áttekintésből kivehetni, a szentírásnak nem minden könyvét tartalmazza. Az új kötés alkalmával, az ó és új szövetségi könyvek annyira össze vissza lettek cserélve, hogy most az összehasonlítás fölötte nehéz.

Körülbelül így következnek a könyvek: apocalypsis , apostolok cselekedetei , evangelisták , próféták , ecclesiastes , zsoltárok , Eszter , Jób , Judith királyok könyve stb.

Három hasábban írt (betűrendes) szómagyarázó indexszel kezdődik, mely az első 28 levelet igénybe veszi. Ezek közül a 22-ik levél üres s a 23-ik az apocalypsis könyvéből van kivéve. A betűk így következnek: S, N, O, P, R, S, M, L, I, H, G, D, C, A, B, A. A szöveg 29-ik levél első lapján az apocalypsis könyvének második fejezetével folytatólágosan kezdődik: „spiritus dicat ecclesys, qui vicerit non ledetur a morte secunda et angelo ecclesie pergami scribe, hec dicit qui habet thompheam (?) ex utraque parte acutam“ etc. . . . , végződik 412-ik levél második lap a genesis könyvének 32-ik fejezetével, hol az elmosódott írásból a felülről számított 29-ik sorban olvassuk: „Dixitque Jacob deus patris Abraham et Deus patris mei Isaac, domine qui dixisti mihi noli revertere in terram tuam“ ect. A columnának többi része olvashatlan. Ezzel a codex megszakad. —

Dethier már csonkának ismerte s lajstromában vörös bársonykötést említ; a Kubinyi-féle jegyzékben nem fordul elő.

Magassága 26, szélessége 15 centimeter.

19. A. M. T. S. Boetius: De Consolatione Philosophiae
Libri Quinque.

XV-ik századi hártycodex, 4-ed rét, 56 levél, év és cím nélkül, öt fényes initialissal.

Bölcészeti tartalmú kézirat igen gondos kiállításban. Versben és prózában van írva. Az írás jellege góth kevés fracturával, a levelek egyhasábosak s tintavonalokon 29 sort mutatnak fel, a szövegben sorok közötti és marginális jegyzetek vannak, a quaterniók száma hét. — A kéziratot öt fényes kivitelű initialis ékesíti, melyekből a lapszéleket elfoglaló dús lombozatok, vörös, zöld és kék színben futnak ki. Az első kezdő betű, miniaturban egyházi férfiút ábrázol, fején vörös barret, testén hasonlószerű palást s kezében egy nagy zöld könyv. Ez initialisból kifutó felső lapszéli ékesítések egy vékonyabb ágban végződnek, melynek vörös, kék és aranszínű tüskés levelei, a kézirat franczia eredetére engednek következtetni.

A levelek egykor számozva voltak de az új kötés alkalmával annyira körülvágták azokat, hogy a régi számozásnak alig maradt valami nyoma, sőt némely helyen a lapszéli díszítés is szenvedett. —

A codexnek sem elején, sem végén címe nincsen, a szövegből azonban P. Thewrewk Emil jeles philologusunk: Boetiusnak „De Consolatione Philosophiae“ című munkáját ismerte fel benne. Szerző V—VI. században élt s egyike volt a legkitűnőbb romai bölcészeknek. Romai patricius családból származott s szülővárosában a consuli méltóságot viselte. Theodorik alatt hazaárulásról vádoltatván, a consuli méltóságról letétetett s Páviába lett belebezve. Később börtönbe került s itt írta nevezetes munkáját, „De consolatione Philosophiae.“ melyben esetét megkapó elegicus versekben ecsetelve, sorsában a bölcészet elveivel vigasztalódik. A mű a nyelvezet tekintetében a romai classicusokkal versenyez s tartalmára nézve a platoi iskola bölcészeti munkáival egy színvonalon áll. — Ez volt hattyudala, mert 524-ben Theodorik parancsára lefejeztetett. — Kezdeté első levél első lap: „Carmina qui quondam studio florente peregi, flebilis heu mentos cogor inire modos“ etc., vége 56 levél második lap: „Magna uobis est si dissimulare non ultis necessitas, indicta probita

tis, cum ante oculos agitis cuncta cernentis“ és alább arany betűkkel: „Laus Deo amen.“

Az ismert lajstromok közül ezen cím alatt egyik sem említi s így egykori kötését nem tudhatjuk.

Magassága 28, szélessége 21 centimeter.

20. M. T. Cicero: De Amicitia, De Senectute, De Officiis, De Sompno Scipionis. — Epistola S. Bernhardi ad Raymundum Militem.

Hártyacodex XV-ik század elejéről, 4-ed rét, 89 levél, hat nagy és 18 kisebb arany kezdővel, év nélkül.

A burgundi könyvfestészeti iskola kitűnő terméke. A címlap függélyes margóin arany és zöld színű csik fut végig, melyből a felső és alsó lapszélre, arany, zöld, kék és vörös tüskés lombozatok ágaznak ki; a hat nagy kezdő domború arany miniaturt képez gyönyörű arabeszkés ékítéssel, a kisebb kezdők fényes aranyból valók s csinos tollrajzokkal vannak díszítve. Ezeken kívül színes kezdők is jönnek elő, hasonló tollrajz díszítéssel. — Az alsó margón, arany, zöld és kék ostáblás görög keresztben ismeretlen címér látható, mely vörös paizsban három tornyú ezüst várat s arany paizsfőben fekete egyfejű sast arany koronával tüntet fel. Dr. Dethier Zágráb város címérének tartotta, Báró Nyáry Albert jeles heraldicusunk azonban a Castellini család címérét ismerte fel benne. — Mikor a codexet Kubinyi, Ipolyi és Henszlmann látta, a címér két oldalán A. és J. betű volt, de ezek az új kötéskor a rothadt hártarészekkel együtt elpusztultak.

Ciceróból egyes részleteket tartalmaz: a barátságról, az öregségről, a kötelességekről és Scipio álmáról, legvégén pedig egy levelet sz. Bernárdtól.

Fehér hártya, csinos góth egyhasábos írás, tintavonalozás, vörös unciális inscriptiók, 33 soros levelek. — A szövegben javítások nincsenek, csak a lapszéleken elvétele fordúl elő egy két jegyzet.

A codex, az első levéltől kezdve a 79-ig, egy művészi egészet képez s Cicerónak fentemlített műveit foglalja magában. Egy levél híján tíz quaternióból áll, s egy leírótól származik. Az első tizen-nyolcz levélen négy centiméternyi rothadás van, mely a szöveget megcsonkította s különösen az első három levél szenvedett sokat, hol

rothadásokat hat helyen is találunk; az új kötéskor a margók rothadt részei hártafoltokkal lettek kiegészítve.

A codex érdemleges része inscriptio nélküli szöveggel kezdődik: „Quintus Mucius augur scevola multa narrare de celio lelio“ etc., mely a „de amicita“ cz. könyv elejének felel meg, s végződik 79-ik levél második lapon: „Ille discessit ego somno alatus sum. Deo gratias Amen“, mi „de somno scipionis“ könyvnek utolsó sora. — Ezzel a codex tulajdonképen be van fejezve; a mi most következik, a XV. században ugyan, de későbbben és más characterrel íratott s Cicero egyes könyveiből töredékeket tartalmaz. Kezdődik 80-ik levél első lapján: „Etsi vereor iudices“ etc. szöveggel s a 82-ik levél második lapján végződik: „et imitari scriptura conatus sum voces.“ — Itt megjegyezzük, hogy e három levelet két különböző kéz írta; a 83—85 és a 86-ik levélnek első lapja üres, a másodikikon az eddigiektől eltérő írással sz. Bernárd levele következik, mely a codexnek utolsó része: „Ratiso militi et felici Raimondo domino castris sancti Ambrosii Bernardus in senium deductus“ s végződik 87-ik levél második lapon: „num ipsa senex accipiat juniorem.“ — Ezzel a codexnek vége, a még hátralevő két levél üres.

Mind Dethier, mind Kubinyi jegyzékében bent van, de kötéséről egyik sem emlékezik meg.

Magassága 25, szélessége 19 centimeter.

21. Gabr. de Concorezio: Fabule Cum Allegoriis Noviter Reperte.

XV-ik századi parpircodex, 8-ad rét, 96 levél év nélkül.

A görög és római mythológiából rövid kivonatokat tartalmaz, melyeket Concorezio Gábor XV-ik századi milánói tudós, gyűjtött egy munkába egybe.

Szép fehér papíron kerekded minusculákkal van írva, a vonalak tompa eszközzel huzattak, a levelek 28 sorosak, a fejezetek inscriptiói vörössel írvák. Tizennégy, nyolczleveles quaternioból áll.

A szöveget, melyben semmiféle javítások nincsenek, négy üres levél előzi meg. A codex a következő inscriptióval és szöveggel kezdődik: „FABULE CUM ALLEGORIIS NOVITER REPERTE PER MAGISTRUM GABRIELEM DE CONCUREZIO. (H) i quos pagani deos asserendo venerantur“ etc. , s 91-ik levél első lapján

ezen szavakkal végződik: „Sed hoc a poetis totum fictum est unde deos suos ornantur aliquibus figuris, quos preditos ac decoris infamie plenos fuisse historie confidentur. Omnino. N. fingendi locus vacat ubi veritas cessat. Finis. τέλος.“ — A még hátrelevő öt levél üres.

A Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmann-féle lajstromban kötése nem említett; Dethier lajstromából azonban megtudjuk, hogy préselt bőrkötése volt s hogy a táblákon Sforza Ferencz czímerét a következő felírral viselte: „FRANCISCUS SFORZA MEDIOLANENSIVM DUX POMPPP.

Magassága 22, szélessége 15 centimeter.

22. Sext. Pomp. Festus: De Verborum Significatione.

Papircodex XV-ik századból, 8-adrét, 120 levél, év nélkül; mely Sextus Pompejus Festus latin írónak etymologicus szótárát tartalmazza.

A szerző a II-ik században élt s a latin szók etymológiájáról, Verrius Flaccusból és más írókból 20 könyvet állított össze, melyek azonban igen csonkán jutottak reánk.

Ezekből időfolytán kisebb kiadások keletkeztek s Paulus Diaconus és mások által lettek közrebocsátva. A mi codexünk is a kisebb kiadásokból való s Paulus Diaconus következő című munkájával: „Pauli Diaconi Excerpta ex libris pompeji festi de significatione verborum“ szóról szóra egyezik össze.

Erős fehér papíron kerekded minusculákkal van írva, a levelek egyhasábosak, a vonalozás tompa, egy lapra 28 sor esik. Tizenöt, nyolcz leveles quaternióból áll, a kezdőbetűk színes tollrajzok. Sem a sorok között, sem a margókon javítások nincsenek.

Kezdeté első levél első lap: „Augustus locus sanctus ab avium gestu“ stb., vége 117-ik levél első lap: „Vernisera messalia auguria“ s alább „EXPLIXIT LIBER F. POMPEI DEO GRATIAS“. — A 118—120-ik levél üres.

Fölemlítjük itt, hogy Ponori Thewrewk Emil ezen codexről nagyobb tanulmányt ír.

A Dethier-féle lajstrom préselt bőrkötést említ a következő felírral: „FRANCISCUS SFORZA MEDIOLANENSIVM DUX POMPPP.“ A többi lajstromok nem említik.

Magassága 22, szélessége 15 centimeter.

23. Grammatica Latina. (In Prosa.)

XV-ik századi papircodex, 8-adrét, 108 levél, év nélkül, sok vörös uncialis kezdővel.

Ismeretlen szerzőnek latin nyelvtana, prózában. — Erős papir, góth cursiv írás a XV-ik század első tizedéből, 10 $\frac{1}{2}$ quaternio, egy quaternióra tíz levél. A levelek kék írónnal vannak vonalozva s 25 sorosak, a szöveg hibás, de javítások nincsenek benne.

Kezdeté első levél első lap: „Nota quod grammatica est sciencia ex recta declinatione et chonstruccionem, causata per conceptus mentis, expressiva per oracionem congruam et perfectam.“ A szöveg folyamában a nyelvtani szabályok következő modorban adatnak elő: „Nota quod pronomen est ars oracionis declinabilis“ etc. „Nota quod conjunctio copulativa est illa“ etc. „Nota quod declinacio est vocis vel intellectus variacio“ ect. „Nota quod principia genera verborum sunt duo“ etc. etc. Vége 104-ik levél második lap: ut nimum et nimis, sat et satis et cetera talia. Amen.“

Ezután ugyanazon a lapon, XV-ik századi, de a codexéitől eltérő írással, a következő levéltöröredéket találjuk: „Reuerende pater et domine mi, humiliter recomendo me vestre paternitati. Post humilem recomendacionem propositum notifico ad presens quod bene ualeo gracia saluatoris, quod idem affecto de vestra dominacione. Pridem superuenit filius vester presbiter Johannes quem affectuose interrogatus fui de uestra paternitate, qui nunciauit bonum nouum de vobis quod bene stabatis, quod summo fui alacer et in corde meo, per veritatem sublimam (sic) putabam uos vidisse istius (sic) diebus oculis corporis, sed fuit obstacio aliqua que constrinxit terminos ita quod ad presens non peregi quo tendebam, scilicet ad vos Carissime Domine quo intendebam vobiscum proferre de noue et nunquam audite alias. Sed huic est ad presens declinare aures vestras et intelligatis sane ut narrarem de nouis uerissimis. Et primo quantum ad congregacionem tocius concily generalis Constancie celebrati. Quod ibi sit totus mundus, quantum ad nobilitatem scienciam, prudenciam itt megszakad az írás s utána három üres levél következik.

Ki írta légyen ezen levelet és kihez intézte? Oly kérdés, mely még megfejtésre vár.

Annyit azonban a szövegből kivehetni, hogy a levélírára a constanzeri egyetemes zsinat (1414—1418) szolgáltatott alkalmat, s hogy írója a latin nyelvben nagy jártassággal nem bírt.

A codex 108-ik levél második lapján, három kéztől eredő latin és görög jegyzeteket találunk. Az első jegyzet a kézirat egykori tulajdonosától származhatik s cursiv betűkkel ezt tartalmazza: „A. d. m. cccc. xL. fui infirmus ad mortem, quod nunquam per antea talem infirmitatem fui passus.“ A második jegyzet erkölcsi intéseket tartalmaz s góth jellegben van írva: „ego sum qui sum

Ante deum stantes non sitis corde vagantes

Quia si cor non orat in vanum lingua laborat.

Disce puer mores bonos ut fratres honores

Jus de sceno magis gaudet quam fonte sereno

Ego sum vitis vera ave maria gaudet ecclesia.“

A harmadik jegyzet görög és ó-szláv, mindössze tíz sorból áll, ajánljuk szaktudásaink figyelmébe. — Ezzel a codex egész tartalma ki van merítve.

Csak a Morrtmann lajstroma említi, átalánosan: „Eine lateinische Grammatik.“

Magassága 20, szélessége 14 centimeter.

24. Grammatica Latina. (In Versibus Cum Glossario.)

XV-ik századi hártycodex, 4-edrét 71 levél, év nélkül, sok színes initialissal.

Donatus és Priscianus latin grammatisták munkáiból compilált verses nyelvtan, glossariummal, mely „Quae maribus solum“ etc. modorában, a latin nyelvnek összes szabályait dióhéjban tárgyalja. Szerzője a 48-ik levélen a következő betűk alatt rejti: „M. L. de g. arcium doctor.“

Szép hártján, góth jellegben igen gondosan van kiállítva, a levelek sok színes uncialis kezdőt és tintavonalozást tüntetnek fel, a szövegben a vörös és kék szín igen gyakran fordul elő, a versek közeit magyarázó glossák foglalják el. Egy levél híján kilencz quaternióból áll. A szöveget megelőző tiszta levélen a leíró szokásos versét találjuk:

„Sorte supernorum scriptor libri pociatur

Morte malignorum raptor libri puniatur.“

A codex verses előszóval kezdődik, mely az első levelet majd-

nem egészen igénybe veszi. Az első lap szélei zöld, vörös és kék-színű lombokkal vannak díszítve, az S kezdő betű miniaturban bíborba öltözött egyházi férfit ábrázol, a lap alsó része pedig A. és J. betűvel két oldalt, egy külföldi címert mutat fel. A paizs két mezőre oszlik, az alsóban vörös alapon hármastornyú ezüst vár, a felsőben (a paizsfőben) arany alapon egyfejű fekete sas látható. Bárány Albert meghatározása szerint a Castellini család címere. —

Az első levél a nedvességtől sokat szenvedett, a prohemium eleje egészen el van mosódva s a versekből alig lehet egy-két szót elolvasni; második lapon végződik a prohemium:

„Iste fere totus liber est extractus ab illo.“ suple iste liber fere extractus est ab illo, id est prisciano, seu priscianus major et donatus, et priscianus minor . . . et sic fuit prohemium.“

— Ugyanott a szöveg kezdete:

„Grecis as es a dat declinacio prima

Atque per am propria quedam ponuntur ebrea.“

vége 72-ik levél második lapon:

„Nate dei deus atque tibi deus alitus alme

Quas tres personas (idem) credo deitatis.“

Ezután magyarázó scholiákkal vegyesen, az ismeretlen szerzőnek hálaadása következik s „dei gracias amen“ szavak után a codexnek vége. — Dr. Dethier lajstroma szerint bőrbe volt kötve.

Magassága 25, szélessége 19 centimeter.

25. Incipit Liber Qui Vocatur Historiegraphus.

Papircodex XV-ik századból, 4-edrét, 106 levél, igen sok rubrummal.

A történet és a képzelet világából merített példabeszédeket (parabolákat) tartalmaz. Minden parabola kis elbeszélést képez, melyhez rövid erkölcsi tanulság (applicatio) van esatolva.

Erős papír, góth cursiv kéthasábos írás, sok vörös egyszerű initialis, a szövegben sorok közötti és marginális jegyzetek.

A szöveget egy a régi kötésből fennmaradt papírlevél előzi meg, melynek mind a két oldalán, Gergely-féle hangjegyeknek való négyes vonalak vannak húzva. E levél második oldalán ezt olvassuk: „Iu-bere, consulere, adulare, defendere, consentire, participare, silere,

non manifestare“; és alább: „Incipit Liber Qui Vocatur Historie-graphus.“

A codex két hasontartalmu részből áll.

Az első rész szövege első levéllel kezdődik: „Alexander regnavit prudens valde, qui filiam regis Syrie in uxorem accepit, que filium pulcherrimum ei peperit“ etc., . . . applicacio: „Iste imperator est Dominus noster Jesus Christus, filius qui patrem persequitur est malus christianus“ etc., s 83-ik levél második lapján végződik. Ugyanitt egy másik, hasonló szellemű munka veszi kezdetét. „Hic incipitur historia septem sapientum magistrorum et philosophorum bene moralisata de quoddam filio regis famosissimi et boni“, mely 84-ik levél első lapján Poncianussal indul meg: „Poncianus in urbe romana regnavit prudens valde, qui uxorem filiam regis Romanorum accepit“ etc., végződik 102-ik levél első lap: „Explicit historia septem sapientum quantum ad textum. Et incipiunt narrationes morales predictae ad prelatum et sic est finis“; 104-ik levél második lapján megszakad a szöveg egy új fejezet feliratával s vége van a codexnek: „et per consequens ad vitam eternam peruenire etc. 1474 — Reductio narrationis quinti magistri.“ — A 105. és 106-ik levél üres.

A codex tehát, mint a kitett évszám mutatja, 1474-ben másolatott, s a Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstrom szerint eredetileg préselt bőrbe volt kötve.

Magassága 28, szélessége 22 centimeter.

26. Plutarchus: Aristidis et Catonis Censorii vita.

XV-ik századi hártycodex 8-adrét, 58 levél, év nélkül.

Plutarehnak: „Vitae comparatae illustrium virorum Graecorum et Romanorum“ című munkájából, Aristides és Cato Censorius életrajzáit tartalmazza, Francesco Ribari velencei tudós fordításában. — Finom hártýára, újgóth cursiv jelleggel egész hasábon van írva, de a levelek a nedvességtől annyira megpenészedtek, hogy a szöveg rajtok alig olvasható; az első 42 levél alsó soraiban három centimetryi rothadások vannak; a fejezetek feliratai vörösek.

A codex a fordító előszavával kezdődik: „Eloquentissimi ac patriey viri Francisci Ribari veneti prohemium, in Aristidis et Catonis Censori in vitas ex plutarcho in latinum versas ad Zachariam

fratrem uirum insignem“, s az első két levelet egészen kitölti; végződik harmadik levél első lap: „Finitur prohemium. Incipit Aristides cognomine justus.

Harmadik levél második lapján Aristides életrajza következik: „Aristides Lysimachi filius ex Antiochide e tribu et populo alopeceno ortus“ etc. s tart 29-ik levél második lapjáig, hol olvassuk: „Explicit Aristides. Incipit M. porcius Cato priscus, pars altera comparationis.“ Ezzel Cato életrajza veszi kezdetét, s egész 53-ik levél második lapjáig terjed, hol „Explicit Aristides et Catonis vita, de hinc sequitur plutarchi exquisitum de utroque iudicium id est comparationis pars extrema“ szavakkal végződik. Most Plutarchusnak Aristides és Cato közötti párhuzamos összehasonlítása következik, mely a codexnek harmadik és utolsó részét teszi. 58-ik levél második lapján vége van ezen résznek is, s a codex: „Non autem prestansissimum generum diligere propositum fuit. *τελος.*“ szavakkal végződik. — Az ismert lajstromok közül egyik sem említi.

Magassága 21, szélessége 14 centimeter.

27. Scriptores Historiae Augustae.

Papircodex a XV-ik századból, ívrét 176 levél, cím és év nélkül.

Az eddigi címlajstromokban: „Origo Imperatoris Hadriani“ név alatt fordult elő, a bibliographiában: „Scriptores Historiae Augustae“ cím alatt ismeretes.

Szép fehér papíron, gömbölyű minusculákkal van írva, melyek mind inkább cursivba mennek át: az írás két különböző kéztől származik, a levelek egyhasábosak s széles margókkal bírnak, a sorok vonalozása tompa, a quaterniók száma 22. A szövegben gyakori javítások jönnek elő s néhol egész sorokat vesznek igénybe. Minden fejezetnek viola színű capitalis inscriptiója van s a hol semmi felírat nincsen, ott a fejezeteket egymástól üres közök választják el. Initialis a codexben mindössze csak kettő van, melyek az első és második fejezet elején színes miniaturt képeznek; a többi fejezetekben, az initiaლისoknak szánt helyek üresen maradtak. — A címlap alsó margója félkör alakú széles koszorút tüntet fel, melynek két vége, két ökörfej szarvaiban van megerősítve; a koszorún két genius virágedényt tart nefelejts csokorral, melyet tarka lepkék szállnak körül. Az egész díszítés igen kezdetleges kivitelű.

A codex: Aelius Spartianus, Vulcatius Gallicanus, Julius Ca-

pitolinus, Trebellius Pollio, Aelius Lampridius és Flavius Vopiscus romai történetíróknak a romai császárok életéről írt műveit tartalmazza. A szerzők a III—IV-ik században éltek s Hadrianustól kezdve Carusig, (Nerva és Trajánus kihagyásával) minden császárnak élet-rajzát írták meg.

Műveikben 168 évnek története (117—285.) tükröződik vissza.

Ki volt az első, ki ez életrajzokat egy codexbe gyűjtötte össze? nem tudatik. Kevés codex létezik azonban, melyben akár a szöveget akár az életrajzok sorrendjét tekintjük, annyi varians és ellentmondás volna mint itten. A sorrendből Nerva és Traján császárok hiányoznak, Diadumenus, Opilius előtt jön elő, filius ante patrem, Commodust megelőzi Julianus, az elődöt az utód s így tovább. Annak feltüntetésére tehát, mennyire különbözik ezen codex a többi hasonló codexektől, közöljük tartalmát a következő sorrendben:

Hadrianus életrajza	Ael. Sparcianustól.
Aelius Verus „	„ „
Antoninus Pius életrajza	Jul. Capitolinustól.
M. Antoninus Philosophus életrajza	„ „
Verus „ „	„ „
Didius Julianus „ „	Ael. Sparcianustól.
Commodus Antoninus Philosophus életrajza	Ael. Lampridiustól.
Pertinax Philosophus életrajza	Jul. Capitolinustól.
Avidius Cassius életrajza	Vule. Gallicanustól.
Severus „ „	Ael. Sparcianustól.
Antoninus Caracalla életrajza	Ael. Sparcianustól.
Antoninus Geta „	„ „
Antoninus Heliogobalus életrajza	Ael. Lampridiustól.
Diadumenus Antoninus „	„ „
Opilius Macrinus életrajza	Jul. Capitolinustól.
Clodius Albinus „	„ „
Alexander Seuerus „	Ael. Lampridiustól.
Maximini Duo „	Jul. Capitolinustól.
Gordianus Primus, Secundus et Tercius Phil. életrajza	„ „
Maximus (et Balbunus) életrajza	„ „
Valeriani Duo „	„ „
(ez más codexekben Trebelliusnak tulajdonítatik.)	
Gallieni Duo Philosophus életrajza	Trebellius Palliotól.

130-ik levél második lapon Trebelliusnak harmincz könyve következik a zsarnokokról, „Treuuy Pollionis Tyrannorum XXX liber incipit.“ Megjegyezzük, hogy ezen életíratok szerzőjeül a hetedik számú Corvin-codex Julius Capitolinust nevezi meg.

A 140-ik levélen következik:

Titus incipit feliciter.

Censorinus incipit feliciter.

Divus Claudius életrajza Trebelliustól.

Divus Aurelianus „ Flavius Vospiscustól.

Tacitus életrajza „ „

Florianus „ „ „

Probus „ „ „

Firmus, Saturninus Proculus et Bonosus életrajza „ „

Carus et Carinus et Numerianus.

A codex elején nincs semmi inscriptio, hanem mindjárt a szöveggel kezdődik: „ORIGO IMPERATORIS HADRIANI VETUSTIOR, a picentibus, posterior ab hispanensibus manat“ etc. . . . , végződik 173-ik levél második lapján: „te queso sis contentus nosque sic voluisse scribere melius quam potuisses intendas. τέλος.“ — A még hátralevő három levél üres.

Mint a Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmann-féle lajstrom megjegyzi, eredetileg préselt bőrkötése volt, Dethier szerint a következő inscriptióval: „FRANCISCUS SFORZA MEDIOLANENSIVM DUX. POMPPP.

Magassága 32, szélessége 23 centimeter.

28. Simon Januensis: Liber Sinonimorum (medicorum).

XV-ik századi papircodex, ívrét, 217 levél, év nélkül.

Orvostudományi encyclopaedia, melyet Simon Januensis, XIII-ik században élt híres genuai orvos, (ki IV. Miklós pápának házi orvosa volt), arabs, görög és latin orvostudományi munkákból állított össze.

Szótár modorában van írva s az orvosi tudománynak a természet három országából merített gyógyszereit, a tudomány műnyelvén ismerteti. A bibliographiában: „Liber sinonimorum“ és „Clavis Sanationis“ cím alatt jön elő.

Vastag papiros, új góth írás, a levelek két hasábosak; a quaterniók száma 18, egy quaternióra tizenkét levél esik. A kezdőbetűk carminnal vannak festve s igen egyszerűek, a szöveg több helyütt javításokat tüntet fel. — Dedicatioval kezdődik, mely a codex első levelét egészen elfoglalja; Campanushoz, a pápa udvari káplánjához van írva s így kezdődik: „Domino magistro Campano domini pape Capellano, Canonico parisiensi Simon infimus subdiaconus se ipsum ex debito. Opusculum jam dudum a nobis pustulasti“ etc. —, melyre

Campanus következőkép felel: „Venerabili viro magistro Simoni Januensi, Domini pape subdiacono et capellano, Canonico Rothemagensi amico suo carissimo tamquam fratri“ etc.

Második levél első lapján van az előszó: „Optabat Gal (enus) discere et docere“ kezdettel s: „in nulla a nostra a. differt potestate“ zársorral, melyben szerző művének közrebocsátását indokolja.

Második levél első lapján kezdődik a szöveg: „Abanitib. et alcutub. uel cutub. seu cutubub. arabice species sunt melancolie“ etc., végződik 201-ik levél második lapján: Zurumbet dicunt quidam etc. . . . odore et sapore zedodrie remissi (tamen). — és alább: „Explicit Liber Sinonimorum venerabilis magistri Simonis Januensis. Deo Gratias. Amen. — 202-ik levél üres, 203-ik levél első lapján, három hasábban írt gyógyászati szótár következik, mely a különböző gyógyszereket betűrendben sorolja fel. A szótár T betűvel végződik s az ez után következő betűk hiányzanak. Kiegészítő része-e ez az előbbi munkának vagy pedig más, talán Jesu-filii Hali szerzőnek „Antidotorum“ című műve? Erről a codexben említés nincsen. Kezdődik 203-ik lev. első lapján: „Achemeleum id est antimonium“ etc., végződik 217-ik lev. második lapján: „Tobalachas id est scoriam eris“ szókkal. Ezzel a codexnek vége.

A Kubinyi-, Ipolyi-, és Henszlmann féle lajstrom az egykorú kötésből csak fatáblákat említ.

Magassága 28, szélessége 20 centimeter.

29. Simon Januensis: Clavis Sanationis.

Papircodex XV-ik századból, 8-adrét 217 levél év nélkül, a végén conka.

Egytartalmú a „Liber Sinonimorum“-mal. Gömbölyű cursiv írás fehér papíron, mely írónnal húzott vonalokon egész hasábban foly. A szövegben sem nagyobb kezdőbetűk, sem javítások nincsenek. A sorok 28—32 között váltakoznak.

A codex itt Campanus levelével kezdődik s a szerző dedicatioja második helyen fordul elő.

Első levél első lapján olvassuk: „Venerabili viro magistro Symoni Januensi domini pape subdiacono et Capellano canonico Rothomagensi Amico suo karissimo tamquam fratri“ etc., mely után szerző levele következik: „(D)omino suo precipuo Domino magistro Campano.

Symon Januensis infimus subdiaconus se ipsum commendat“ etc. Itt már a címzésben eltérés van. A prefatio kezdődik: „Optabat namque Galenus disserere (sic) et docere posse“ etc., a Lib. Simon. codexben: „Optabat Galenus discere et docere posse“ etc.; végződik 4-ik levél első lap: „in nullo a nostro a. differt potestate. Sed forma eius talis est. a.“ —, a másikban: „in nulla a nostra a. differt potestate.“ Ez is varians.

Az ötödik levél első lapon következik a szöveg: (A) BAMCHUB. et alchucub. vel cuhub. seu cuthubuth arabice species sunt melancolie“ etc., vége 217-ik lev. első lap: „Ysopus cerotus. dias. est quidem sordes ex succo lanarum succidarum, quod hoc modo colligitur, lane succide et sordidissime mox detunse iniciuntur in vas, aquam calidam habens, et sic succenditur ignis utaliquid ferueat deinde refrigeratur, et quod“ itt megszakad s vége van a codexnek. Hiányzanak tehát belőle az „Ysopus“ után következő szók és a Z. betű egészen.

A Kubinyi- Ipolyi- Henszlmann-féle lajstrom felsorolja, egykorú kötéséből azonban csak borítékától fosztott fa táblákat említ.

Magassága 21, szélessége 14 centimeter.

30. Incipit Speculum Humane Saluacionis.

Hártycodex a XV. századból, széles ívrét, 48 levél, sok arany és színes uncialis kezdővel.

A munka a középkori asketikus költészet termékeihez tartozik, s a biblia versificálásában halvány utánzata annak, a mit e téren Cyprianus, Tertullianus, Juveneus, Sedulius, Victorinus, Dracontinus, Avitus, Arator és mások oly nagy tökélyvel alkottak.

Illustrációi miatt — melyeket e kéziratban fájdalom nélkülözünk — a keresettebb kéziratok közé számíttatik s majdnem minden európai nyelvre le van fordítva.

A bibliából egyes történeteket tartalmaz s ezeket a krónikák modorában dióhéjba foglalva, rímes versekben adja elő.

Jó hártján, vörössel húzott vonalokon, két hasábian nagy csinál van írva, az írás jellege góth, az uncialis nagyobb kezdők, arannyal, illetőleg késsel és vörössel vannak festve, a quaterniók száma hat. — Különös díszet kölcsönöznek a codexnek a kisebb uncialis kezdők, melyek, minden vers elején, kék és vörös tollrajzban fölváltva jönnek elő.

A codex minden lapján két üres hézag van, melyek eredetileg illustrációknak voltak szánva, de kitöltetlenül maradtak. Az első hat levélen a rothadás, a többiekben a penész nyomai láthatók.

Inscriptóval kezdődik: „Dominus in excelso throno destruxit Luciferum in infernum cum equacibus suis.“ Hic creavit dominus Adam et Evam. — Szöveg: „Incipit Speculum humane saluacionis, in quo patet casus hominis et modus reparacionis.

In hoc speculo potest homo considerare.

Quam ob causam creator omnium decreuit hominem creare.“ —

és alább:

„Mulier autem in paradiso est formata

Et a costa viri dormientis parata“ etc. —

A harmadik levél ki van szakítva, a hatodik levélen olvassuk: „Desponsacio Marie et Joseph per pontificem Abraham és Desponsacio Sare et Tobie per Raguelem“ etc., a többi leveleken ó- és újszövetségi történetek minden rendszer nélkül, vegyesen jönnek elő, exodus után jön Máté evangelista, judicium után jön Mária menekülése Egyptomba és így tovább. — Az utolsó fejezetek Mária hét fájdalmát és hét örömét tárgyalják. *) A hetedik örömmel melynek címe: „Septimum gaudium beate virginis fuit assumpcio ejus in celum“, végződik a codex 148. levél második lapján ezen szavakkal:

„In matrem et in sociam in sororem et in reginam

Quod nobis omnibus prestare dignetur jehsus Christus amen.“

A Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmann-féle lajstrom szerint, bőrbe volt kötve.

Magassága 35, szélessége 28 centimeter.

31. P. Terentius Afer: Comoediae Sex.

XV. századi papírcodex, 8-adrét, 151 levél, sok vörös uncialis kezdővel.

Calliopius-féle Terentius. Újgóth minuscula írás, tintával húzott vonalozás, a levelek egy hasábosak. A szöveg, két különböző

*) Ez utóbbi részből következtetjük, hogy a codex nem az eredeti „Speculum“ után, melynek szerzőjét a bibliographia nem ismeri s a hol a Máriát illető rész nincsen, hanem a bővített Speculum után, melyet Joannes frater XIV. században: „Speculum humane saluacionis cum speculo sanctae Mariae“ cím alatt állított össze, lett leírva.

kéztől eredő, sorok közötti és marginalis jegyzetekkel bővelkedik, s a harmadik vígjátékban, a két Corvina nyitrai javítnokának írásához hasonjellegű glossákat tüntet fel. A vörös szín a codexben nagy szerepet játszik, az argumentumban, a prologusban, a jelenetekben, a szereplő személyiségek neveinél, sőt még a versek közepén is találkozunk vele; az egyes jeleneteket egymástól nagyobb üres közök választják el. A levelek egykor számozva voltak, de az új kötés alkalmával annyira körülvágattak, hogy a régi számozásnak alig maradt valami nyoma.

Tartalmazza: Terentius romai költőnek vígjátékait a következő sorrendben: *Andria*, *Eunuchus*, *Heautontimorumenos*, *Adelphi*, *Echyra*, *Phormio*. — Minden vígjáték öt felvonásból áll.

I. Andria. Első levél első lap: „Argumentum incipit. (S)ororem falso creditam meretricule“ etc. — „Prologus publi Terenci afri fabule andrie Incipit: Poeta cum primum animum ad scribendum appulit“ etc. . . ., finit első levél második lap: „Spectande an erigende sint prius nobis.“ — Ugyanott a szöveg kezdete: „Simo senex, Sosia libertus et cocus. (V)os istuc intro auferte abite sosia“ etc. . . .“ vége 23. levél első lap: „Intus transigetur si quid est quod restat. O plaudite caliopus recensui. Explicit Audria. Incipit Eunuchus feliciter.“

II. Eunuchus. „Acta ludis megalensibus L. postumio, L. cornelio“ etc. . . . után, 23. levél második lapján: „Argumentum metricum. Meretrix cuius mutuo amore tenebatur“ etc. . . . és „Argumentum prosaicum. Sororem falso dictam thaidis“ etc. . . . következik; 24. levél első lapon kezdődik a prologus: „Prologus. Si quisquam est qui placere se studeat bonis“ etc. . . ., végződik 25. levél első lap: „Ut per noscatis quid sibi eunuchus velit.“ — A szöveg eleje ugyanazon a lapon: „Phedria, parmenio. Quid igitur faciam, non eam ne ad eam (sic) nunc quidem“ etc. . . ., vége 47. levél második lap: „Nichil pretermissum est. Ite hac. Valet plaudite Caliopius recensui. Terency afri Eunuchus explicit. Incipit heautontimorumenos.“

III. Eautontumorumenon. 48. levél első lapján: „Acta ludis Megalensibus“-sal kezdődik, ezután az argumentum következik: „Argumentum eiusdem. In miliciam proficisci Gnatum Clinian“ etc. . . ., melyet ezen levél második lapján a prologus vált fel: „Prologus

eiusdem. Ne cui situestrum mirum cum partes seni“ etc. . . . , végződik 49. levél második lapján: „Vobis placere studeant potius quam sibi.“ — Ott kezdődik a szöveg is: „Cremes, Menedemus senex duo. Quamquam hec inter nos nuper noticia admodum est“ etc. . . . , vége 73. levél első lap: „Qui mea causa fecit. Oro. fiat. o vos valete et plaudite Caliopius recensui. Terency affri (heutontimorumenos explicit).“

IV. Adelphi. 73. levél második lapján veszi kezdetét: „Incipit adelphe Terency affri. Acta ludis funebribus Q. fabio maximo“ etc. . . . , ugyanott van az argumentum is: „Argumentum eiusdem. Duos cum haberet demeia adolescentulos“ etc.; a prologus 74. levél első lapján kezdődik: „Incipit prologus eiusdem. Postquam poeta sensit scripturam suam“ etc. . . . , végződik a tulsó lapon: „Poete ad scribendum augeat industriam.“ — A szöveg eleje ugyanott: „Micio senex secum. Storax non rediit hac nocte a cena eschynus“ etc. . . . , vége 98-ik levél első lap: „Habeat in istae finem faciat. esch. istuc recte Valete plaudite caliopius recensui. Explicit adelphos feliciter.“

V. Echyra. 98. levél második lap: „Terency affri Incipit Echyra feliciter. acta ludis Romanis sex. iuli. ces. Cornelio edilibus“ etc. után, jön az argumentum: „Argumentum. Uxorem duxit pamphilus phylomenam“ etc. s ezután a prologus. Eleje 99. levél első lap: „Prologus. Echyra est huic nomen fabule, hec cum data est“ etc. . . . , vége 100. levél első lap: „Nonas expedit post hac precio emptas meo.“ A szöveg a második lapon kezdődik: „Philotis meretrix, Syra leno. Per pol quam paucos reperias meretricibus fideles euenire amatores“ etc. . . . végződik 119. levél második lap: „feci imprudens quam sciens ante hunc diem nunquam. Vos valete plaudite Caliopius recensui.“

VI. Phormio. 120. levél első lap: „Incipit phormio feliciter. Acta ludis Romanis lucio postumo“ etc. . . . Incipit Argumentum eiusdem. Cremetis frater aberat peregre demipto“ etc. . . . ; 120. levél második lapon kezdődik a prologus: „Incipit prologus. Postquam poeta vetus poetam non potest retrahere a studio“ etc. . . . , végződik 121. levél második lap: „Bonitasque vestra adiutans atque equanimitas.“ — Ugyanezen a lapon következik a szöveg; eleje: „dauus seruus secum. Amicus summus meus et popularis, uenit a me geta heri ad

me uenit“ (sic) etc. . . . , vége 144. levél második lap: „Iudex noster. p h o. iam hic faxo aderit. Vos valetate et plaudite Calliopius recensui. Laudetur nomen domini ex hoc nunc et usque in seculum seculi.“ — Valamivel alább a következő jegyzeteket olvassuk: „Terency afri phormio explicit Deo gracias Amen Galoysius Haudry s. de 1444. —

Andria uelheunucus heuton adelphis echira
Phormio succedens fabula sexta datur.

Epitaphium Terentium

Natus in excelsis tectis cartaginis urbis
Romanis ducibus bellica preda fuit
Descripsi mores hominum iuuenumque senumque
Qualiter et serui decipiant dominos.
Quid meretrix quid leno dolis confingat auarus
Hee quicumque legerit sic puto cautus erit.

Ezzel a codexnek verses része ki van merítve.

A még hátralevő levelet, Terentius életrajza, vígjátékainak kritikai méltatása és egyéb verstani fejtegetések foglalják el s a codexnek utolsó részét képezik. Kezdődik ezen rész a 145. levél első lapján: „Terencius affer genere extitit ciuis cartaginensis“ etc. . . . , végződik 151. levél első lapján: „infimo loco trocheus ut ibi.“ Itt vége van a codexnek.

A codex a Calliopius-féle codexsaládhhoz tartozik, vagyis olyan példányból volt leírva, melynek eredetijét*) Calliopius javította ki. Erre utalnak az egyes vígjátékok végén ismételt olvasható szavak: „vos valetate et plaudite Calliopius recensui.“

Ki volt ezen Calliopius? E fölött megoszlanak a tudományos világban a vélemények. Némelyek Alcuinnal azonosnak tartják s a Calliopius álnevet Calliope muzsától származtatják, mások egy Nagy Károly idejében élt scholastikust sejtene alatta, ki Terencius kija-vítását eszközölte, mások ismét más magyarázathoz folyamodtak. Ma azonban a tudósok legnagyobb része Calliopius alatt hasonnevű kritikust ért, ki — a tudós Jahn O. szerint is**) — a carolingok idejében Terenciust recenseálta.

*) A vaticani könyvtárban őriztetik egy régi Terencius, melyet Nagy Károly idejében bizonyos H r o d o g a r i u s írt le s melyet Calliopius recenseált. —

**) Wattenbach W. Das Schriftwesen im Mittelalter. Leipzig, 1875. 280 lap

A codex íratási ideje, a 144. levélen olvasható jegyzet tanulsága szerint 1444. esztendőre esik s a leíró magát: „Galloysius Haudry“-nak nevezi.

A Kubinyiék lajstroma „Terencius“ czím alatt nem említi, felsorol azonban egy nyolczadrétű verses munkát, mely „osorem falso creditam“ sorral kezdődik, (a mi nem egyéb mint Terenciushoz kezdő sora az S betű kihagyásával) s minden sajátságaira nézve a mi codexünknek megfelel. Tehát ugyanaz.

Magassága 20, szélessége 14 centimeter.

32. M. Vitruvius Pollio: De Architectura. — P. Candidus: Peregrinae Historiae et Grammaticon.

XV-ik századi papircodex, ívrét, 191 levél; mely két szerzőnek különböző munkáit foglalja magában.

Huszonhárom quaternióból áll s kerekded minusculákkal egész hasámban van írva. Az írás tentája halavány, a vonalozás tompa, az első levélre 24, a többire 27 sor esik. Kettőt kivéve minden quaternio nyolczleveles. A levelek margói szélesek és tiszták, az initialisoknak szánt üres helyek kitöltetlenül maradtak. A szöveg hibás s egészen úgy van, a mint a leíró keze alúl kikerült, a corrector igazításának semmi nyoma.

A codex első része, M. Vitruvius Pollionak az építészetéről írt tiz könyvét tartalmazza. Szerző Augustus császár idejében élt s mint kitűnő római építész volt ismeretes. Munkája majdnem minden európai nyelvre van lefordítva.

Dedicatioval kezdődik, mely az első levelet majdnem egészen igénybe veszi. Augustus császárt, szerző így szólítja meg: „(Q)uum divina tua mens et numen Imperator Cesar imperio potiretur orbis terrarum, inuicta (qua) uirtute cunctis hostibus stratis triumpho victoria qua tua cives gloriarentur“ etc. s végzi: „aperui omnes disciplinae rationes.“

Első levél második lap végén kezdődik a szöveg: „Architectura est scientia pluribus disciplinis“ etc., végződik 131-ik levél második lapon: „omnia Architecturae membra in decem volumini-

bus haberet explicata.“ A lap többi része, valamint a 132—136-ik levél üres.

137-ik levélen a codex II-ik része következik s Petrus Candidus (Decembrius) XV-ik századi olasz tudósnak munkáit: „Historiae Peregrinae“ és „Grammaticon“ tartalmazza. Szerző V. Miklós pápa, később Alfons nápolyi királynak volt titkára és eredeti munkáin kívül, számos latin fordítást hagyott hátra.

Az első munka: Peregrinae Historiae a következő részekből áll: „De Cosmographia veteri et nova; De hominis Genitura és De Muneribus Romanae Reipublicae“, a második: „De usus antiquitate scribendi és De Proprietate verborum latinorum.“ Inscriptiója a következő: „P. CANDIDI IN LIBRIS PEREGRINE HISTORIE AD DOCTISSIMUM NICHOLAUM ARAMBOLDUM PARMENSEM IURIS UTRIUSQUE DOCTOREM PREFATIO“, vége 162-ik levél első lapon: „P. CANDIDI HISTORIE LIBER TERTIUS DE MUNERIBUS REI PUBLICAE ROMANE FELICITER FINIT.“

A második munka inscriptiója ugyanezen a levélen következik: „P. CANDIDI GRAMATICON LIBER PRIMUS INCIPIT DE USUS ANTIQUITATE SCRIBENDI AD INSIGNEM JURIS UTRIUSQUE DOCTOREM GUARNERIUM CARTELONEUM DUCALEM.“; a szöveg egész 190-ik levél első lapjáig tart, hol: P. CANDIDI GRAMATICON LIBER SECUNDUS EXPLICIT DE PROPRIETATE VERBORUM LATINORUM FELICITER“ szavakkal végződik.

A codexet a leíró jegyzete zárja be: „finivi die ultimo Novembris M. cccc. Lxiii.“ —, melyből megtudjuk, hogy a codex 1463-ban november utolsóján iratott. — A 190-ik levél többi része és a következő levél üres.

A Dethier és Mordtmann lajstroma szerint préselt bőrkötése volt a követk. felirattal: „FRANCISCUS SFORZA MEDIOLANIENSIIUM DUX POMPPP.“

Magassága 31, szélessége 23 centimeter.

Olasz és spanyol nyelvű kéziratok.

33. Dante Alighieri: La Divina Commedia.

Olasz hártycodex a XV-ik század első feléből, ívrét, 82 levél, három miniattural és 94 színes illusztrációval, év nélkül.

Tudományos és műtörténeti méltatásra érdemes kézirat.

Tartalmazza Dantenak három könyvét: a pokolról (dell' inferno), a purgatoriumról (del purgatorio) s a paradicsomról (del paradiso).

Vastag sárgás hártján, bekarczott vonalokon góth jellegben szépen van írva, a levelek a nedvességtől penészesek s két hasábra oszlanak, az írás helylyel-közzel elmosódott, a margókon és az üres közökön egykorú olasz jegyzetek olvashatók. A quaterniók nyolcz levelesek s minden könyvnél újra kezdődnek, a fejezetek rubrummal vannak számozva.

A codex minden könyvének címlapja igen díszesen van kifestve, a lapszéleket vörös, kék és zöld lombozatok foglalják el, melyek közbe-közbe arannyal vannak ékítve; az initialék dúsan aranyozott színes miniaturokat képeznek s minden könyv kezdetén jönnek elő.

Az első levél első lapjának alsó margója, egy ismeretlen külföldi címért mutat fel; a paizs mezeje vörös s három rézsutos két-két fehér csikból képzett pólyától hasítottik keresztül, melyeknek belseje a paizs mezejével egyszínű.

A codex legnagyobb dísze azonban azon 94 színes illusztrációban áll, melyek egy kitűnő műkritikusunk véleménye szerint, e téren a kiválóbbak közé tartoznak. Behatóbb műtörténeti méltatásukat avatottabb tollra bízva, ezúttal csak annak constatálására szorítkozunk, valjon az egyes könyvekben számarány szerint mennyire oszlanak meg?

Az első könyv egészen illusztrálva van, a fejezetek inscriptiói rubrumok, az illusztrációk száma 73, a fejezeteké 34; a második könyvben, mely 34 fejezetből áll, van 21 illusztracio, 5 tollrajz s 26 üres hely; rubrikázva azonban csak elején van, s a XII. fejezet után, hol az illusztracio megszakad, a rubrum hiányzik, s a fejezetek semmiféle inscriptióval nem bírnak; a harmadik könyvben nincs semmi illusztracio s csak az 51 üres helyből tudjuk meg, hogy eredetileg ennyi képnek volt szánva; 34 fejezetet képez, de a felírat hiányzik rólok.

I. könyv: Dell' inferno.

Kezdeté első levél első lap: „Capitolo primo del libro de dante.”

„Nel meço del camin di nostra uita
mi retrouai per una seluo oseura
chella dirita uia era smarita

Quante adir cheliera cosa dura
esta selua seluagia aspra e forte
che nel pensier rinouva la paura.“ etc.

Vége 27-ik levél második lap:

Salimo su el primo et io secondo
tanto chio uidi dele cose belle
Che porta l ciel per un bertusio tondo
E quindi usimo a riueder le stelle.“

II. könyv: *Del Purgatorio.*

Kezdete 29-ik levél első lap:

Per corer milior aqasalça i le uele
Omai la naucella de mio inçegno.
Che porta dietro a se miar si crudele
Jo contero de quel secondo regno
Ove humano spirito si purga
e da salire al ciel diuenta degno“ etc.,

vége 50-ik levél első lap:

Jo ritornai dala santi si monda
Rifato si come piante nouele
rinouelate di nouela fronda
Puro e disposto a salir ale steile.“

III. könyv: *Del Paradiso.*

Kezdete 51-ik levél első lap:

La gloria di colui che tuto muove
Per luniuerso pei netra e risplende
In una parte piu, e men altroue
Nel ciel che piu dila sua luce prende
fuio e uidi cose che redir
non sa ni puo chi dila sui discende“ etc.,

vége 78-ik levél második lap:

„Al alta fantasia qui mancho posia
maço uolçea il mio uoler iluele
si chome rota chingual mente e mosa
Lamor che moue il sol el altre stelle.“

Ezzel vége van a szövegnek. Valamivel alább még hat sor
vers következik, melyek a leírónak szokásos hálaadását tolmácsolják:

„Unome sia conpiuce di cholu
Ste chantiche che nostro redemptore
Chinsu la eroçe su posto per nu

E chila serite sempre sia in amore
so ede labiata intercedente
ese distante el faça seriudore. amen.“

A még hátralevő négy levelet, latin és olasz nyelven írt erkölcsi arany mondások foglalják el, melyek a szentírás, a görög és latin bölcsék írataiból vannak merítve. Kezdődnek 79-ik levél első lapján: „Ante iudicium para justiciam et antequam loquaris disce.“ Qui prius loquitur quam discat ad contemptum et irrisiõnem prope-
rat stb., végződnek 82-ik levél lap: „Qui prior est in tempore
prociõr est in iure. Quod non es esse velis, quod es esse fateris. Est
male quod non est, qui finit esse quod est.“ —

Ezzel vége van codexnek, a lap többi része üres. A túllapon lévõ egykorú jegyzetek óvszabályokat tartalmaznak, melyeket a középkorban a könyvek kikölcsönzése körül követtek: „Istum librum non comodabis, si comodabis non reabebis, si reabebis non tam bene, si tam bene non tam cito, si tam cito perdes amicum.“

A Kubinyiék lajstroma szerint bőrben volt kötve.

Magassága 33, szélessége 25 centimeter.

34. Olasz codex a hajózásról oceanographiai leírásokkal.

XV-ik századi papírkézirat, ívrét, 100 levél, sok vörös kezdőbetűvel, cím és év nélkül.

Mintha a leíró műhelyéből csak most került volna ki, oly jól és tisztán van conserválva. Csak a molyok szórványos nyomai árulják el 400 éves korát.

Erős papir, olasz cursiv egy hasábos írás, tompa vonalozás, a kezdőbetűk élénkek, a levelek 31 sorosak.

Hajósok számára írt gyakorlati munka, mely az akkor ismert tengeri utak irányait, kikötő helyeit, szigeteit és városait oceanographiai, meteorologiai és geographiai szempontból ismerteti. A cosmographiai rész úgy látszik Pomponius Mela, Aeticus, Anonymus Ravenatensis és Appianus munkáiból van merítve. —

A kikötő helyek egymásközi távolságát mérföldek jelölik, a veszedelmes kikötők, szigetek és zátonyok nagy precízióval vannak leírva.

Hasonló munkák a XV-ik század második felében nagy keletnek örvendtek.

Két részből áll, elsőben oceanographiát, másodikban geographiát tartalmaz. Első rész kezdete első levél első lap: „Remunda luna quarta de leuante uer lo grego plena mare de fuora in canal, la luna per syrocho, plena mar e dentro dali cavi la luna ca da leuante e sirocco plena mar“ ect., vége 95-ik levél első lap: „De canaria lisolle de canaria intuto son condensi. Lamazer che sia de tute queste isolle si e canaria et e molto ben habitada, et a boni porti e stansi;“ a túlsó lap üres. A második rész — mely Ázsia némely tartományainak leírását adja — 96-ik levél első lapján veszi kezdetét: „Asia fola natura bene prouedutta quando fe ze lo moudo rotondo che ueruna“ etc. . . , végződik 100-ik levél második lap: „Sarmaticha asyaticha euna grandissima prouinca . . . etc. zarhasia zalania e molti altri sono mestulach tartari xani e sacraceni.“ — Vége a codexnek. — Csak Mordtmann lajstroma említi, kötéséről azonban hallgat.

Magassága 33, szélessége 22 centimeter.

35. Código Español, que contiene trozos escogidos de Aristóteles, Ciceron. Séneca y Casiodoro ect.

Hártyakézirat a XV-ik századból, 4-edrét 143-ik levél, cím és év nélkül, 70 színes miniatur kezdővel. —

Aristoteles, Seneca, Cicero, Cassiodorus és más szerzők műveiből egyes részleteket tartalmaz.

Jól készített hártán nagy esínnal van kiállítva, az írás jellege góth, a levelek két hasábosak, a vonalak ónnal huzattak. — Tizennégy quaternióból és három levélből áll, a levelek penésznyomokat tüntetnek fel s elején újra ki vannak foltozva.

A codex fődíszét 70 kitűnő kivitelű initialis képezi, melyek kék és vörössel vannak festve; az initialisok két végéből a lapszélek hosszában kék és vörös tollrajzok futnak ki, melyek kaeskaríngókban végződnek, míg a belső részt fehér és vörös, majd fehér és kék arabeszek töltik ki.

A szövegben, a vörös és kék szín igen gyakran fordul elő; a levelek némelyikén régi számozásnak nyomai láthatók.

A codex a következőket tartalmazza:

Queste lo proemio delo uolgarizador de loura.

Questa euna respension la qual fe aristotel principe deli filosofiad alexandro RĚ de macedonia elo començamento de loura delo libro da fi apelado deli reğimenti deli signori.

Lo primer libro del capitol.

Delemaniere deli RĚ ede largeça ede auaricia.

Contra la prodigalidade laqual edes ordenada largeça.

Lo segundo libro dol primer capitol.

Lo terço libro.

Lo quarto libro.

Lo quinto libro.

Lo sexto libro.

Qui sa comença lo primer libro del etica d aristotile.

Lo segundo libro.

Lo terço libro.

Lo quarto libro.

Lo quinto libro.

Lo sexto libro.

Lo septimo libro.

Lo octauo libro.

Lo nouen libro lo decimo libro.

Le didascole de Cato magno.

Li amaistramenti de aristotel dadi ad alexandro RĚ.

Li adouramenti de le vertude.

De iusticia. De prudencia. De temperança. De fortitudine.

Seneca de forma de uita e in primera de prudencia.

De magnanimitade.

Seneca in la traiedia do hereules.

Notabilitate de decretale.

Capitolo de judieys.

Regole de raçone.

Nobilitade de leçe.

Le primo libro de Cassiodoro.

Lo segundo libro de Cassiodoro.

Lo terço libro de Cassiodoro.

Lo quarto libro de Cassiodoro.

Lo quinto libro de Cassiodoro.

De continencia.

Recapitulation dele quatro vertude morale.

Seneca alueil de forma et de institucion morale.

Seneca in lo libro de benefieys.

Seneca in lepitole mandad alueil.

Seneca in lo libro de clemencia mandado aueron cesaro.

Tulio de amicieia.

Tulio in lo sermone.

Tulio de ofieys.

Seneca in lepitole tramesse a santo paulo.

Seneca de remedio delaanentura.

Seneca in lo libro de pouertade.

Seneca in lo libro da fi apelado traue-diatronades.

Seneca de diuina prouidencia.

Seneca in lo libro in mandado ala nobel marcia.

Seneca in lo libro de beata vita.

Seneca de breuitate de uita.

Seneca in lo libro de le question naturale. Tulio in lo Rhetorice.

Tulio in libro de senectute.

Tulio in libro dela natura deli dei.

Seneca in le traiaedie de hereules.

Seneca in la traiedie de tiestes.

Seneca in la traiedie de thebeis.

Seneca in la traiedie de iocasta.

Seneca in la traiedia de medea.

Seneca in la traiedia de agamemnon.

Seneca in la traiedia de octavian.

Lo conseio de Seneca dado alo Re Neron.

La respension de Neron Re a seneca.

Lo sexto libro de Cassiodoro.

Lo septimo libro de Cassiodoro.

Lo octouo libro de Cassiodoro.

Lo nouen libro de Cassiodoro.

Lo decimo libro de Cassiodoro.

Lo undecimo libro de Cassiodoro.

Lo duodecimo libro de Cassiodoro.

Recomendacion ala diuinitade ela oracion del translatador.

Similitudine el loura e final conclusion.

A codex előszóval kezdődik és tartalomjegyzékkel végződik.

Első levél első lap: „Questo e lo proemio delo uolgaricador de louro. — Comencamento de ben fare e ade“ etc. . . , második lap a szöveg eleje: „Gloriosissimo fio limperador iusdo dio conferme“ etc. . . , vége 143-ik levél első lap: „et glorificado e benedeto in li segoli deli segoli amen.“

Következik a tartalomjegyzék s ezzel a codexnek vége.

A 143-ik levél után még két a régi kötésből fenmaradt hártya-levél következik, melyeken a következőket találjuk: az első levél barna színű rajzban, lóháton ülő vitézt ábrázol, fején egyenes tollakból álló főveg, kezében keresztes alma, lábán sandalia. Inscriptiója: „FONS GLORIAE PERENNIS THEODOSI.“

A második levélen is van jegyzet, de az írás elmosódása miatt nehezen olvasható: „I. H. S. Joannes darius scripsit attramento nemphit . . . per ipsas (?) Lariaco Aconitano ad scribendum adducto.“ — A többi jegyzetek olvashatlanok. —

A Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmannféle lajstrom felsorolja, de kötését nem említi.

Magassága 29, szélessége 22 centimeter. —

Ezzel az érdekes kéziratok ismertetését azon óhajttással fejezzük be, vajha az elszórtan létező Corvinák bibliographiáját, mielőbb megírva üdvözölhetnők!! —

A NEMZETI MÚZEUM FA- ÉS RÉZMETSZETEI.

Közli: Búbics Zsigmond.

A Magyar Nemzeti Múzeum mű, s történelmi kincsei közt nem utolsó helyet foglalnak el azon jelentékeny becsű, felette érdekes fa-, réz- és aczélmetszetek, melyek a Nemz. Múzeum könyvtárában mindeddig hűségesen őriztettek. Nem csak a művészet, de a hazai történelem érdekéből is felette kíváncsok, sőt sürgős is volt azok rendezése.

Ezen alkalommal még nem nyertünk időt arra, hogy azt is fürkészsük: kiknek buzgalma és áldozatkészségének köszönhetjük nemzetünk számára ezen kincsek fentartását, mi minden esetre tiszt-